

Torsdagen den 15 april

Kl. 14.00

§ 1 Ang. lokaliseringen av fredsförband inom det s. k. stödområdet

Herr försvarsministern ANDERSSON erhöll ordet för att besvara herr Nilssons i Agnäs (m) i kammarens protokoll för den 1 april intagna fråga, nr 180, till herr inrikesministern, och anförde:

Herr talman! Herr Nilsson i Agnäs har frågat inrikesministern om han anser det principiellt riktigt att vid lokalisering av fredsförband företa omflyttning från en ort till en annan inom det s. k. stödområdet. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Lokaliseringen av fredsförband styrs av flera olika faktorer. Hänsyn måste sålunda tas till bl. a. önskemålen att erhålla så goda utbildningsbetingelser som möjligt och till operativa förhållanden. Det är också viktigt att det civila samhällets anspråk på t. ex. mark beaktas. Fredsförbandens placering har vidare betydande lokaliserings- och sysselsättningspolitiska aspekter.

Alla påverkande faktorer måste bedömas och vägas samman så att den totalt bästa lösningen erhålls. Om man av lokaliserings- och sysselsättningspolitiska skäl beslutar att sätta upp ett nytt fredsförband inom stödområdet kan därför omflyttningar inom detta bli aktuella för att skapa en effektiv utbildningsenhet. Jag anser dock att man i sådana fall bör kompensera den ort inom stödområdet från vilken avflyttning sker genom att verksamhet av motsvarande omfattning, men kanske av annan karaktär, förläggs dit.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret på min enkla fråga. Att jag ställde den till inrikesministern hänger samman med att jag i första hand betraktar det här som en lokaliseringsfråga. Det står också i svaret att fredsförbandens placering har betydande lokalisering- och sysselsättningspolitiska aspekter.

När frågan var utredd och meddelandet kom att man skulle företa omflyttningar från en ort till en annan inom det s. k. stödområdet kunde man läsa att det var fråga om att flytta delar av förband från Umeå till Arvidsjaur. Det är alltså den frågan som jag har aktualiserat och som jag ville tala med inrikesministern om. Om man tar bort någonting från en ort inom stödområdet måste man också kompensera den orten på något sätt. Det sägs också i svaret.

Det har vidare nämnts att man till Umeå skulle sända militär från andra håll, och då vill jag ställa frågan: Kan det vara riktigt att förband som slagit sig ned på en plats och där befäl och andra har rotats någorlunda bryter upp och far till en annan ort – en resa på 30–40 mil – och därefter skickas människor från andra delar av landet till det gamla

Torsdagen den
15 april 1971

*Ang. lokaliseringen
av fredsförband
inom det s. k. stöd-
området*

Torsdagen den
15 april 1971

*Ang. lokaliseringen
av fredsförband
inom det s. k. stöd-
området*

förbandet? Det måste väl bli onödiga slitningar, onödiga flyttningar och påfrestningar. Det synes åtminstone mig mer rimligt att tänka sig en direkt förflyttning från en ort utanför stödområdet eller nya uppsättningar manskap om det skulle vara fråga om att lägga förband där.

Umeå är inte av den storleken att det är angeläget att minska på antalet människor där. Det är tvärtom av yttersta vikt att en så stor ort finns i kanten av den norrländska glesbygden. Umeå har betytt mycket för att behålla människor i Norrland.

När det sägs i svaret att det är viktigt att det civila samhällets anspråk på t. ex. mark beaktas så kan jag inte tänka mig att det inte skulle finnas mark i Umeå som inte är lämplig för operativ verksamhet och för nödig utbildning som det civila samhället inte kan avvara. När förslaget om denna omflyttning presenterades sades det ju också att man skulle förlägga militär från annat håll till Umeå.

Jag vill sedan som min personliga mening framföra att jag hellre skulle ha sett någon annan verksamhet förlagd till inlandet i övre Norrland. Jag ser gärna att förbandet kommer dit men det hade varit bättre med en industri eller allra helst någonting som hade gynnat företagsamheten i alla delar av landet och alltså även där uppe. I en tidning som sprids i Arvidsjaur står det just i dag att avfolkningen hotar hela bygden. Det är kanske inte så roligt att lägga ett förband på en ö i skogsvidderna här uppe. Vi måste se till att det vidtas andra åtgärder och jag förutsätter att så sker.

Herr försvarsministern ANDERSSON:

Herr talman! De frågor som herr Nilsson i Agnäs nu aktualiserar är ju fortfarande föremål för både utredning och prövning. Vi har fått ett förslag från försvarets fredsorganisationsutredning, som bl. a. går ut på att ett eventuellt fredsförband i Arvidsjaur skulle komma att bestå av delar från hela K 4 i Umeå och av delar av fältjägarna på I 5 i Östersund.

Det förslaget skall nu gå ut på remiss. Det är alldeles klart utsagt i utredningsdirektiven att man inte får minska den militära verksamhet som finns uppe i Norrland, och utredningen fortsätter alltså nu med att lägga fram förslag om vilka delar som skall tas i anspråk för att fylla ut verksamheten i Umeå och Östersund. Men denna fråga är alltså fortfarande under prövning, och det finns som alla vet mycket delade meningar om detta.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Jag tackar för dessa kompletterande upplysningar som jag fått av försvarsministern. Det står klart också för mig att det inte är helt fastställt, men jag tycker att man på det här stadiet verkligen bör resonera om denna fråga. Vi har ju också Kiruna och Boden som ger just de utbildningsmöjligheter och har den mark och den terräng som behövs för att utbilda folk av en viss karaktär och för vissa förhållanden. I Umeå och i Östersund har det regemente som funnits passat bra. Om det skall förläggas nya förband till orten i stället för de som flyttar ut eller skall fyllas på med mera folk på platsen, skulle människor bli tvungna att bryta upp från andra håll och flytta dit samtidigt som man från Umeå

och Östersund flyttar till Arvidsjaur. Jag tror att man bör överväga den saken grundligt innan man gör ett slutligt ställningstagande.

Nr 62

Torsdagen den
15 april 1971

Herr försvarsministern ANDERSSON:

Herr talman! Ja, självfallet skall frågan grundligt prövas, och det är riksdagen som tar slutgiltig ställning. Men problemet är ju att det är de samhällen i det inre av övre Norrland som har kommit i åtanke som förläggningssorter för fredsförband, vilka är hårdast drabbade. Det har inte gått att locka industrier dit, och det är därför som frågan väckts om att försöka rädda några av dessa samhällen genom att förlägga statlig verksamhet dit.

Om vidgade statliga åtgärder för att mildra sysselsättnings-svårigheterna i Skaraborgs län

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2 Om vidgade statliga åtgärder för att mildra sysselsättnings-svårigheterna i Skaraborgs län

Herr inrikesministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr *Blomkvists* (s) i kammarens protokoll för den 30 mars intagna fråga, nr 174, och anförde:

Herr talman! Herr Blomkvist har frågat hur jag ser på möjligheterna att genom vidgade statliga åtgärder mildra sysselsättnings-svårigheterna i Skaraborgs län.

Av en redogörelse för arbetsmarknadsläget i Skaraborgs län som länsarbetsnämnden nyligen har lämnat framgår att arbetslösheten i länet har ökat under vintern. En starkt bidragande orsak till detta har varit otillräcklig sysselsättning i byggnadsverksamheten. En minskad efterfrågan på arbetskraft till industrin sammanhänger delvis också med läget inom byggnadsverksamheten.

Det här beskrivna läget i Skaraborgs län är likartat inom andra områden. Regeringen har därför beslutat om vissa motåtgärder framför allt inom byggnadssektorn. Sålunda medges nu igångsättning av 2 500 statsbelånade och 1 000 privatfinansierade lägenheter. Utöver nyligen meddelade beslut om igångsättningstillstånd och om befrielse från investeringsavgift för ett åttiotal större byggnadsprojekt kommer nu sådan avgiftsbefrielse att ges för ett stort antal mindre byggnadsobjekt. Vidare kommer bidrag att ges till kommunala beställningar hos företag med sysselsättnings-svårigheter. Arbetsmarknadsutbildningen kommer att förstärkas genom att en reservkapacitet på 7 000 platser tas i anspråk. Vissa mindre arbeten inom beredskapsarbetenas ram sätts i gång för 2 000 personer.

Nu nämnda åtgärder kommer att få effekt i Skaraborgs län liksom i andra delar av landet. Ytterligare åtgärder kommer att vidtas, om det visar sig erforderligt.

Herr BLOMKVIST (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min fråga. Anledningen till att jag har ställt frågan är den enligt min

Torsdagen den
15 april 1971

*Om vidgade statliga
åtgärder för att mildra
sysselsättnings-
svårigheterna i Skaraborgs län*

uppfattning mycket svåra sysselsättningssituationen i mitt hemlän. Det framgår också av inrikesministerns svar att arbetsmarknadsläget i Skaraborgs län har förvärrats under vintern. Jag vill ändå på den korta tid jag har till förfogande ge ett litet längre perspektiv på situationen.

Efterfrågan på arbetskraft är den lägsta under den senaste 10-årsperioden. Antalet anmälda arbetslösa är det största under den senaste 15-årsperioden. Jämfört med arbetslösheten under första kvartalet 1970 har arbetslösheten i mitt hemlän i år ökat med 41 procent. Jag kan också tillägga att den redovisade arbetslösheten i år är större för mars månad än för januari, och det är ett förhållande som inte har inträffat sedan 1956. Vid den senaste arbetslöshetsräkningen hade vi 2 200 arbetslösa i länet, 1 300 personer deltog i arbetsmarknadsutbildning, och i beredskapsarbeten sysselsattes 422 personer. Under det första kvartalet i år har antingen genom driftsnedläggelser eller driftsinskränkningar friställts 750 personer. Den senaste uppgift jag har om arbetslösheten bland byggnadsarbetare visar att 661 av dessa var arbetslösa.

Det är mot denna bakgrund som jag har ställt min fråga. Jag kan dela inrikesministerns uppfattning att det är en liknande utveckling i stora delar av vårt land. Inrikesministern säger att det är delvis beroende på sysselsättningen inom byggnadsbranschen. Jag tror att det är ett riktigt antagande. Å andra sidan har vi en sådan näringsstruktur i vårt län att jag tror att andra faktorer också har spelat in. Jag hade ju önskat att det i inrikesministerns svar skulle finnas ett mera positivt besked om statliga åtgärder, exempelvis lokaliseringsstöd till vissa orter i länet.

Än en gång ber jag att få tacka för svaret.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag är medveten om att även andra företeelser än den jag har nämnt kan ha medverkat till avmattningen. Det är naturligtvis ett ofrånkomligt faktum att den högkonjunktur som vi haft i Europa under de senaste åren har mattats ganska betydligt och att vi får känna verkningarna av det. Jag skulle kanske kunna lägga till vissa funderingar om aktuella förhållanden som kan leda till en mera avvaktande hållning, bl. a. i fråga om industriinvesteringar. Det är möjligt att de nu pågående avtalsförhandlingarna gör att man vill vänta och se. Det kan också finnas anledning att peka på andra ting i det här sammanhanget.

Även om jag tycker att man i Skaraborgs län har ett ganska differentierat näringsliv, så finns det naturligtvis sektorer som haft kännning av konkurrens utifrån och inte kunnat hävda sig prismässigt. Det finns alltså en rad faktorer som spelar in.

Men det väsentliga är att vi följer detta med uppmärksamhet, och jag kan försäkra herr Blomkvist att dessa frågor sysselsätter regeringen i hög grad. Som jag sagt i mitt svar, är vi beredda att vidta ytterligare åtgärder, om så skulle visa sig vara påkallat.

Herr BLOMKVIST (s):

Herr talman! Jag tackar för inrikesministerns positiva inställning till kommande åtgärder. Det jag nu kommer att beröra har inte inrikesministern ansvaret för, men jag vet att det finns företag i vårt län som har gjort

framställningar om att få utnyttja sina investeringsfonder. För att kunna skapa ett bättre sysselsättningsläge skulle det vara mycket tacknämligt om de kunde få dessa beviljade. Men, som sagt, det ligger ju på ett annat departement än hos inrikesministern.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om sysselsättningsfrämjande åtgärder för ungdomar som avslutar militärtjänstgöring

Herr inrikesministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr *Janssons* (s) i kammarrens protokoll för den 13 april intagna fråga, nr 184, och anförde:

Herr talman! Herr Jansson har frågat om jag är beredd att med hänsyn till den rådande arbetsmarknadssituationen överväga särskilda åtgärder för att bereda sysselsättning åt de ungdomar som inom kort rycker ut från sin militära rekryttjänstgöring och saknar civilt arbete.

Under våren 1971 rycker omkring 32 000 värnpliktiga ut efter fullgjord tjänstgöring. För att underlätta de utryckandes återinträde på arbetsmarknaden har arbetsmarknadsstyrelsen, försvarsstabens personalvårdsbyrå och skolöverstyrelsen tillsammans beslutat att skriftlig information skall delas ut till samtliga utryckande. Den informerar om lediga platser, arbetsmarknadsläget i olika branscher, utbildningsvägar och om den arbetsmarknadsservice som ges av arbetsförmedlingen. Samtidigt med att denna information distribueras från centralt håll pågår lokal och regional information genom länsarbetsnämnder och arbetsförmedlingar. De utryckandes möjligheter till utbildning är säkrade genom att arbetsmarknadsutbildningen kan ställa ett tillräckligt stort antal platser till förfogande. Genom en särskild räkning av dem som i maj saknar arbete kommer man att kunna avläsa resultatet av de nu angivna åtgärderna och bedöma behovet av ytterligare insatser.

Herr JANSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för ett enligt mitt sätt att se positivt svar. Frågan är ju föranledd av den synnerligen besvärliga situation som vi tyvärr har på arbetsmarknaden just nu. Det är inte bara de äldre som har svårigheter att få arbete. Här är också regeringen nu glädjande nog beredd att ta krafttag för att förbättra deras situation ur arbetsmarknadssynpunkt. Tyvärr har även ungdomsarbetslösheten ökat ganska markant i förhållande till situationen i fjol. Jag är naturligtvis fullt medveten om att det kanske kan vara helt omöjligt att garantera den grupp av ungdomar som min fråga närmast gäller, nämligen de som rycker ut från de militära förbanden, ett civilt jobb omedelbart när de kommer ut i det civila livet. Men det är väl ingen överdrift att påstå att samhället kanske bör ha ett särskilt ansvar för dessa ungdomar. Samhället har ju under en ganska lång period tagit deras tid och krafter i anspråk i samband med deras rekrytutbildning i det militära, vilket otvivelaktigt innebär betydande uppoffringar för de här ungdomarna i

Nr 62

Torsdagen den
15 april 1971

*Om sysselsättnings-
främjande åtgärder
för ungdomar som
avslutar militär-
tjänstgöring*

Torsdagen den
15 april 1971

*Om bättre möjlig-
heter för intagna på
fångvårdsanstalter
att mottaga besök
av sina barn*

olika sammanhang -- det känner vi alla till.

När de kallades in till sin militärtjänstgöring var arbetsmarknadssituationen som bekant en helt annan. Vi hade då ganska gott om arbete i vårt land. Men när de rycker ut möter de ett betydligt kärvare arbetsmarknadsläge än då de lämnade det civila livet för sin militärtjänst.

Det är alldeles klart att dessa ungdomar känner en betydande oro inför framtiden, inte minst mot bakgrund av att det redan tidigare går ca 30 000 ungdomar arbetslösa enligt statistiken. Vidare vet vi att om några månader kommer ytterligare 200 000 ungdomar ut på arbetsmarknaden, som då avslutar sin första skolutbildning. Här kommer alltså konkurrensen om arbetstillfällena för de unga att öka högst avsevärt i framtiden.

Sedan kan man väl rent allmänt säga att det har stor social och psykologisk betydelse att de som under längre tid varit inkallade i militärtjänst så snart som möjligt blir återanpassade till det civila livet. I det sammanhanget har den trygghet som ett civilt jobb skänker en alldeles avgörande betydelse.

Jag tackar än en gång inrikesministern för det positiva svaret och jag hoppas att de åtgärder som inrikesministern här har skisserat skall kunna bli verksamma medel i syfte att skänka våra muckande grabbar den trygghet som avses med min fråga.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om bättre möjligheter för intagna på fångvårdsanstalter att mottaga besök av sina barn

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr *Möllers* i Göteborg (fp) i kammarens protokoll för den 16 mars intagna fråga, nr 131, och anförde:

Herr talman! Herr Möller i Göteborg har frågat mig vilka åtgärder jag är beredd att vidtaga med avseende på bestämmelser, praxis och tillgången på besöksrum för att ge intagna på fångvårdsanstalt bättre möjligheter att träffa sina barn i åldern 2 - 14 år.

Enligt behandlingslagens bestämmelser får intagen i den mån det är förenligt med ordningen inom anstalten mottaga besök av familjemedlemmar eller andra närstående, om det ej av särskild anledning kan verka skadligt. När det gäller besök av barn i åldern 2 - 14 år krävs enligt anvisningar, som kriminalvårdsstyrelsen har utfärdat i ett värdecirkulär, att särskild anledning skall föreligga och att besöket kan ske under förhållanden som medger särskilt hänsynstagande till barnet.

Frågan om vad som skall utgöra särskild anledning för att medge besök av barn i fångvårdsanstalt har i praxis bedömts något olika på olika håll. Förutsättningarna för att kunna arrangera sådana besök rent praktiskt och på ett för barnet någorlunda betryggande sätt skiftar också med de lokalmässiga förhållandena på anstalterna. I allmänhet är dessa förutsättningar gynnsammare på en öppen anstalt än på en sluten. Andra omständigheter kan också vara av betydelse för bedömningen.

För egen del finner jag det angeläget att barn, när så kan anses vara av

värde, ges möjlighet att hålla kontakt med sina föräldrar under tid, då någon av dessa är intagen på fängvårdsanstalt. En sådan kontakt sker bäst och naturligast under den intagnes permissioner till hemmet. Men därutöver bör det, särskilt vid längre strafftider, vara möjligt för den intagne att på anstalt få mottaga besök av sina barn.

Kriminalvårdsstyrelsen ser för närvarande över föreskrifterna i vård-cirkuläret. Anvisningar om en generösare tillämpning av behandlings-lagens bestämmelser om permission har sålunda nyligen utfärdats. Enligt vad jag har inhämtat ämnar styrelsen under den fortsatta översynen ta upp även frågan om en uppmjukning av föreskrifterna om besök av barn i fängvårdsanstalt. Styrelsen har för avsikt att därvid samråda med socialstyrelsen och dess barnpsykiatriska expertis.

Herr MÖLLER i Göteborg (fp):

Herr talman! Barn behöver sina föräldrar, föräldrar behöver sina barn. Men barn till de intagna på våra fängvårdsanstalter nekas ofta att göra besök. Dessa förhållanden måste ändras. Jag tackar justitieministern för svaret som visar att det nu äntligen blivit ett fall framåt i denna fråga.

Det behövs verkligen. För vad är det som händer? När barn mellan 2 och 14 år inte får besöka sina föräldrar annat än i särskilda fall kommer interner när de släpps ut att knappast känna igen sina barn. Barnen för sin del kan bli smått chockade när de till slut får hem en "främling". Oavsett hur man vidgar permissioner, använder de goda s. k. besökspermissionerna osv., kan och måste barn i allmänhet kunna få besöka en intagen förälder.

För detta behövs för det första en ändring av kriminalvårdsstyrelsens vårdcirkulär. Som nämnes i svaret krävs i nuläget att det skall finnas särskild anledning för att barn skall få besöka en intagen förälder – som om inte en bevarad kontakt mellan föräldrar och barn alltid är ett särskilt och tungt vägande skäl. Regeln bör därför ändras helt och hållet på så sätt, att barn tillåts besöka en intagen förälder utom när synnerliga skäl gör detta olämpligt. Jag vill konstatera att justitieministerns svar innebär att han i sak skulle välkomna en sådan ändring -- jag hoppas att det är riktigt uppfattat.

För det andra behövs det redan med nuvarande bestämmelser en översyn av praxis. I pressen har nyligen redovisats ett fall där en intern på Hall fått avslag på en framställning om att hans treåriga son skulle få besöka honom. Barnpsykologen, doktor Curman, hade tillstyrkt, likaså överläkaren Törnqvist på Hall. Men kriminalvårdsstyrelsen har sagt nej. På Kumla – trots dess höga mur och andra olämpliga förhållanden – låter man däremot barn generellt få besöka sina föräldrar. Man har alltså där en helt motsatt praxis. Förhållandena är alltså vida mer olika än vad justitieministern säger i sitt svar om att praxis är "något" olika på olika håll. Jag vill fråga, om justitieministern skulle finna det värdefullt att en sammanställning rörande praxis för barnbesök görs beträffande de större anstalterna.

För det tredje behövs det också bättre besöksrum och delvis utökad personal för de här besöken. Kan man vänta sig, herr justitieminister, att krafttag sker för att göra mottagningsrummen mer besöks- och barn-

Nr 62

Torsdagen den
15 april 1971

*Om bättre möjlig-
heter för intagna på
fängvårdsanstalter
att mottaga besök
av sina barn*

Torsdagen den
15 april 1971

*Om bättre möjlig-
heter för intagna på
fångvårdsanstalter
att mottaga besök
av sina barn*

vänliga på våra anstalter och att i de mycket gamla anstalterna en besöksfamilj eller liknande utrymmen alldeles i närheten kommer till stånd? Kontakten barn—föräldrar brukar ju inte i andra sammanhang låta sig hejdas av lokalskäl.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Herr Möller i Göteborg efterlyste en sammanställning av praxis vid olika fångvårdsanstalter. Jag vill svara att jag utgår ifrån att kriminalvårdsstyrelsen, när den nu håller på att se över vårdcirkuläret på den här punkten, skaffar in uppgifter om den praxis som tillämpas på olika håll för att därigenom få ett bättre underlag för hur verkligheten ser ut.

Beträffande frågan om besöksrum är det ju ett önskemål att man skall kunna rusta upp på en del anstalter, som i dag kanske inte svarar mot tidens krav. Detta är naturligtvis i första hand en kostnadsfråga, men det ligger högt uppe i kriminalvårdsstyrelsens prioritering i fråga om upprustningen av anstalterna.

Herr MÖLLER i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag tackar för beskedet rörande praxis. Självfallet måste en översyn ske i det här sammanhanget.

Det verkar som om frågan nu har fått en ordentlig puff framåt. Skrivelsen från kriminalvårdsstyrelsen till socialstyrelsen med önskan om råd huruvida man nu kunde lätta på de rigorösa bestämmelserna, kom ett tag efter det att min enkla fråga hade väckts.

Nuvarande förhållanden är orimliga. Barn frågar t. ex. vart pappa har tagit vägen — de får inte besöka honom och han själv får kanske inte permission under mycket lång tid. Detta sätter förstås spår hos små barn; pappa är försvunnen eller mamma. Det är en extra nedbrytning av familjegemenskapen som sker *utöver* själva frihetsberövandet.

Också för familjekontakten i övrigt är barnbesök angelägna. En kriminalvårdsinspektör har nyligen uttalat, att barnen ibland är den viktigaste länken när det gäller att hålla samman familjen i den situation som uppstår, när en av föräldrarna blir intagen.

Också ur rehabiliteringssynpunkt måste det som nu sker vara fel. Anstaltsvården skall ju inte försvåra återanpassningen. Men det gör man lätt när man onödigtvis isolerar de intagna från att hålla kontakten med sina närmaste.

Jag vill citera vad en 30-årig intern säger i ett fall som var i pressen i början av mars: "Jag ljög och sade att min dotter var under två år. Då fick jag träffa henne tre timmar varje söndag när min fästmo tog henne med sig till fängelsets besöksrum. Det gick bra några veckor. Tills en av vakterna kollade i mina papper och såg att flickan fyllt tre år. Nu får jag inte se henne mer. Det är obeskrivligt förnedrande. Jag har två år kvar av straffet. Min lilla dotter kommer inte att känna igen mig när jag blir utskrivna."

Det är klart att permissioner kan underlätta till en del. Men jag är glad över det fall framåt som den fråga jag tagit upp nu har fått. Utvecklingen de senaste fem—tio åren har ju också gått framåt när det gäller vår syn på

fängvården och även i fråga om vår syn på vad barn bör få lov att få inblick i och mer realistiskt konfronteras med utan att ta skada.

Om besöksrummen, till slut, är det klart att dåliga besöksrum eller trista anstalter såsom Härlanda, Malmö, Härnösand, Hall, Uppsala – dvs. fem av de åtta centralanstalterna – verkligen måste rustas upp. Där bör man tillgripa krafttag enligt bl. a. det besked som på den punkten gavs i dag.

Bestämmelser, praxis och lokaliteter måste alltså ses över i ett sammanhang. Och som psykologen Volckerts på Hall säger: Det måste flammas upp en debatt om internernas beskurna möjligheter att få träffa sina barn.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om återinförande av kontroll över försäljning av bostadsrättslägenheter

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr Engströms (vpk) i kammarens prototoll för den 19 mars intagna fråga, nr 151, och anförde:

Herr talman! Herr Engström har frågat mig om jag överväger att återinföra offentlig kontroll över försäljning av bostadsrättslägenheter mot bakgrund av de erfarenheter som vunnits sedan bostadskontrollagen slopades.

Som svar på frågan får jag hänvisa till proposition nr 12 till årets riksdag. Jag har där anfört att den hittillsvarande utvecklingen inte inger sådana farhågor att det finns anledning att nu vidta särskilda åtgärder för att återinföra offentlig kontroll av de ersättningar som tas ut vid överlåtelse av bostadsrätt. Jag påpekade emellertid också att utvecklingen bör följas med uppmärksamhet även i fortsättningen och att frågan bör tas upp till förnyat övervägande, om någon mera markant höjning av prisläget skulle inträffa.

Herr ENGSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret, även om det var negativt. I motsats till justitieministern anser jag att det finns anledning att nu vidta särskilda åtgärder för att återinföra kontrollen. Insatserna och spekulationen vid försäljning av bostadsrättslägenheter har ökat mycket snabbt sedan kontrollen över överlåtelsevärdena slopades den 1 januari 1969. Snart sagt varje vecka noteras nya spekulationsrekord. Svartabörshandeln har blivit legal.

Värst florerar denna öppna handel med bostadsrätter i Storstockholm, såväl i Stockholms centrala delar och förorter som i förortskommunerna. Dagens Nyheter innehåller varje dag spalter med annonser under rubrikerna "Insatslägenheter köps" och "Insatslägenheter säljs". Snabba kontantaffärer utlovas.

De bostadskooperativa företagen uppger sig ha kontroll över försäljningsvärdena. Trots detta kunde en fyrarummare på Gärdet med

Nr 62

Torsdagen den
15 april 1971

*Om återinförande av
kontroll över försälj-
ning av bostadsrätts-
lägenheter*

Torsdagen den
15 april 1971

*Om återinförande av
kontroll över försälj-
ning av bostadsrätts-
lägenheter*

ursprunglig insats på 16 000 – 17 000 kronor säljas till rekordnoteringen 100 000 kronor. Det är rena ockerpriset, men handeln är ju legal. Allt fler bostadsrättslägenheter annonseras ut till den högstbjudande.

Det är inte alltid synd om köparen, i varje fall inte när det gäller de stora lägenheterna med de högsta försäljningsvärdena. Men det finns ju också bostadssökande med blygsamma inkomster som tvingas lösa sin bostadsfråga genom att lägga alla besparingar i upptrissade insatsvärden på ettor, tvåor och treor med priser mellan 15 000 och 40 000 kronor.

Den här legaliserade handeln med bostadsrätter har också en annan sida. Bara ett ytligt studium av Dagens Nyheters förmedlingsannonser över köp och försäljning av bostadsrättslägenheter visar att värdet på en stor del av fastigheterna i flerfamiljshusbebyggelsen i Storstockholm ökar med miljoner för varje månad som går.

Vilka långsiktiga konsekvenser får detta? Den här utvecklingen måste ju bidra till att pressa upp hyresnivån i hela bostadsbeståndet. Är det någon som tror att de upptrissade värdena på bostadsrättslägenheter inte kommer att återverka i det äldre beståndet av privata hyreshus om man slopar eller mjukar upp den offentliga kontrollen över hyressättningen ytterligare?

Det räcker inte med att följa den här frågan med uppmärksamhet. Det finns redan tillräckligt med material och erfarenheter. Det kunde kanske vara lämpligt att man i justitiedepartementet avdelade några personer som följde årets annonser i Dagens Nyheter. Då skulle man få en karta över hur många lägenheter som säljs och vilka överpriser det faktiskt gäller.

Jag skulle vilja ställa följande fråga: Hur högt skall försäljningsvärdena upp innan regeringen tänker ingripa? Känner justitieministern ingen oro för konsekvenserna av de upptrissade insatserna och fastighetsvärdena?

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Vi följer i departementet fortlöpande utvecklingen, bl. a. på det sättet att vi får in statistik som HSB och Riksbyggen för över försäljningspriserna. Den statistiken visar att de överlåtelsevärden som HSB och Riksbyggen rekommenderar följs i allmänhet. Det finns emellertid åtskilliga fall – en ganska hög procent – i den statistiken där försäljningen sker till ett lägre värde än det rekommenderade högsta värde som är angivet.

Sedan finns det å andra sidan ett mycket litet antal synnerligen attraktiva lägenheter i framför allt Stockholm, som herr Engström säger, som bjärt faller i ögonen därför att de tack vare läget och andra omständigheter är mycket eftersökta. Det har medfört att priserna på dessa fåtal lägenheter har blivit mycket höga. Det beror till en del också på att de människor som bor i de här bostadsrättslägenheterna i dessa attraktiva lägenheter gärna vill göra sig av med sina lägenheter. Det är mycket sällan sådana lägenheter blir lediga och därför blir också konkurrensen om dem mycket hård.

Den totala bilden, som vi väl känner till, är emellertid att man i stort sett följer de rekommenderade överlåtelsevärdena, och då har vi kvar detta lilla antal av -- det håller jag gärna med om -- uppseendeväckande

överlåtelsevärden. Antalet är dock inte så stort att det för närvarande ger oss anledning att ta upp frågan om att för hela fältet återinföra en reglering av priserna. Men som sagt: Vi vill följa utvecklingen och vi har inte på den punkten sagt att vi inte kan återkomma om det skulle börja bli en mera allmän påtaglig ökning av överlåtelsevärdena.

Herr ENGSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag kan inte dela justitieministerns uppfattning att det bara är fråga om ett fåtal lägenheter och att det framför allt då skulle vara fråga om ett fåtal lägenheter i innerstaden i Stockholm. Den som studerar *Dagens Nyheters förmedlingsannonser* måste vara klar över att problemet är mycket större än så.

Sedan har väl ändå erfarenheten visat att de kooperativa företagens överlåtelsevärden inte är någon spärr. Den statistik som justitieministern här åberopar sig på är nog något missvisande. En representant för HSB har i en nyligen gjord intervju i bl. a. *Ny Dag* talat om att föregående år, 1970, såldes var sjätte bostadsrättslägenhet i landet som helhet till högre värden än de som HSB har rekommenderat – och redan de ligger ganska högt. I Storstockholm såldes 1970 var fjärde lägenhet till högre värden än de av HSB rekommenderade.

Dessa siffror borde ju vara ganska alarmerande. Det är alltså inte fråga om ett litet antal lägenheter som säljs till högre pris än de ganska höga överlåtelsevärden som HSB har rekommenderat, utan det är fråga om ett mycket stort antal lägenheter som sålts till priser över de rekommenderade värdena. Det står inte kvar ett litet antal lägenheter i innerstaden som har ett attraktivt läge, utan det är fråga om att bostadsrättslägenheter inte bara i Storstockholm utan också i det övriga landet – t. o. m. kooperativa lägenheter – säljs till mycket höga överlåtelsevärden. Och kan man överväga ett ingripande senare måste man ju rimligen kunna göra ett ingripande nu, när det är så klart dokumenterat att sloandet av den offentliga kontrollen över överlåtelsevärdena haft så negativa konsekvenser som det haft.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag har inte statistiken här – det är möjligt att i Stockholm var fjärde bostadsrättslägenhet har sålts till högre pris än det som har rekommenderats. Men det är ju inte fråga om enbart att det är högre, utan det är fråga om hur mycket högre det är. Och enligt den statistik som vi har fått från HSB och Riksbyggen är det en variation uppåt och nedåt kring överlåtelsevärdena. Men jag vidhåller bestämt att de där kraftiga övervärdena är begränsade till ett mycket litet antal lägenheter, som man nästan kan peka ut var de finns – på Gärdet och Kungsklippan och ett par andra ställen.

HSB och Riksbyggen vill givetvis att man så nära som möjligt följer deras rekommendationer. Där har man inget intresse av att människor betalar övervärden för en bostadsrättslägenhet och därigenom åsamkas högre bostadskostnader än nödvändigt. Det är därför i sammanhanget också betydelsefullt att HSB och Riksbyggen inte har några önskemål om att vi skall återinföra priskontrollen på dessa lägenheter.

Torsdagen den
15 april 1971

*Ang. förfarandet vid
begäran om utläm-
ning av utländsk
medborgare*

Vad slutligen gäller DN:s annonser, som herr Engström så ivrigt återoppar, vet jag inte om de är någon särskilt stor sanningskälla för den som vill göra en realistisk bedömning av situationen i detta fall.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Ang. förfarandet vid begäran om utlämning av utländsk medborgare

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr *Hermanssons* i Stockholm (vpk) i kammarens protokoll för den 19 mars intagna fråga, nr 154, och anförde:

Herr talman! Herr Hermansson i Stockholm har frågat mig om jag finner anledning att ompröva det förfarande som nu tillämpas i fall då i Sverige boende utländsk medborgare begärs utlämnad med anledning av påstådda brott i hemlandet.

Bestämmelser om förfarandet vid utlämning för brott till utomnordiskt land finns framför allt i 1957 års lag om utlämning för brott. Inom justitiedepartementet pågår en översyn av vissa bestämmelser i denna lag. Översynen avser bl. a. reglerna om förfarandet vid utlämning. I denna del är avsikten med översynen att möjliggöra en snabbare handläggning av utlämningsärenden. Några andra reformer av utlämningsförfarandet är inte aktuella.

Herr HERMANSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Genom omständigheter över vilka justitieministern inte kunnat råda har det dröjt fyra veckor innan denna fråga besvarats. Under mellantiden har tragiska händelser inträffat, som i pressdiskussionen ibland hänförs till frågan om utlämningars verksamhet i Sverige men som i realiteten har att göra med frågan om skillnaden mellan politisk aktivitet och kriminell verksamhet. Att slå vakt om asylrätten är en viktig uppgift i den pågående diskussionen. Övriga uppgifter kan jag här inte gå in på.

Det förfarande som nu tillämpas vid utlämning är utformat för att gälla under s. k. normala förhållanden – om nu några sådana någonsin existerar. Men det fungerar otillfredsställande under förhållanden, där människor kommer som i realiteten politiska flyktingar till vårt land och begärs utlämnade av den stat som de har lämnat på vad som i realiteten är politiska grunder. Den situationen förelåg under andra världskriget, när människor lyckades undkomma nazismens terror och förtryck, och den situationen finns i dag, när många tvingas fly från Förenta staterna och från dess krigsmakt. Jag har tidigare här i riksdagen tagit upp de amerikanska desertörernas och krigstjänstvägrarnas problem och även den brutala förföljelsen mot Svarta panter-partiet. Reaktionen i USA försöker i första rummet att krossa den snabbt växande revolutionära rörelsen bland de svarta arbetarna. Därför åtalet mot Angela Davis, därför försöket att få fackföreningsledaren Glanton Dowdell utlämnad från Sverige.

Det är omständigheterna i det senare fallet som föranlett min fråga. Ingen bestrider att en rättslig prövning måste ske, eftersom Sverige har

ett s. k. utlämningsavtal med USA. Det är tillfredsställande att Stockholms tingsrätt avvisade åklagarens begäran om häktning och försatte Dowdell på fri fot. Men jag kan inte inse varför en person som i verkligheten är utsatt för politisk förföljelse skall anhållas av polisen, medan en prövning av hans sak sker. På den punkten anser jag att justitieministern borde försöka få en ändring till stånd. Jag hoppas denna fråga beaktas vid den översyn som pågår.

Men det avgörande i detta fall är en annan sak. Förenta staternas begäran om utlämning av den svarte fackföreningsledaren Glanton Dowdell måste avslås. Att utlämna Dowdell till de amerikanska myndigheterna vore politiskt och moraliskt oförsvarligt och dessutom enligt min mening ett brott mot svensk lag. Glanton Dowdell och andra människor i liknande situation bör beviljas politisk asyl i vårt land.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag kan inte här i kammaren uttala mig om ett pågående fall där utlämning har begärts. Jag vill bara hänvisa till att det kommer att handläggas i den ordning som gäller enligt vår utlämningslag och enligt de regler som kan finnas i vårt avtal med USA.

I förbigående kan jag för herr Hermansson nämna att det i och för sig inte är möjligt att ha bestämmelser som säger att en person inte får anhållas och häktas i Sverige när det är fråga om brott som han kan ha begått i utlandet. Det blir ju i stället i sista hand en bedömning som först högsta domstolen och sedan regeringen får göra, om enligt gällande bestämmelser förutsättningar finns för utlämning eller ej.

Herr HERMANSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! När det gäller personer som i realiteten är politiska flyktingar tycker jag att en sådan bedömning borde ske innan polisen skrider till ett anhållande.

När det gäller den fråga som justitieministern säger att han här inte kan uttala sig om vill jag erinra om vad som står i utlämningslagen 2 §:

” Politisk flykting skall ej utan synnerliga skäl vägras fristad i riket, då han är i behov därav.

Såsom politisk flykting anses i denna lag utlämning som i sitt hemland löper risk att bli utsatt för politisk förföljelse.”

Detta är tillämpligt på Glanton Dowdell. Även politiska flyktingar från västländerna bör beviljas politisk asyl i vårt land.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om åtgärder för att fylla behovet av tolkar för domstolsförhandlingar

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr *Glimnérs* (c) i kammarens protokoll för den 26 mars intagna fråga, nr 169, och anförde:

*Om åtgärder för att
fylla behovet av tol-
kar för domstols-
förhandlingar*

Herr talman! Herr Glimnér har frågat om jag avser att vidta åtgärder för att i tillräcklig omfattning fylla behovet av kompetenta tolkar för domstolsförhandlingar.

Vid domstolsförhandling där part, vittne eller annan, som skall höras inför rätten, inte kan svenska språket, anlitas antingen allmän tolk som är fast knuten till domstolen eller också förordnar rätten lämplig person att biträda som tolk i varje särskilt mål. Allmän tolk finns för närvarande endast vid Haparanda och Gällivare tingsrätter.

Vid de domstolar som inte har tillgång till allmän tolk ankommer det på rätten att se till att kompetent tolk finns tillgänglig när det behövs. I allmänhet har domstolarna god tillgång till erfarna tolkar när det gäller de vanligast förekommande språken.

Genom invandrarverkets försorg har under senare år utbildats ett stort antal tolkar. Utbildningen sker under medverkan av lärare med anknytning till rättsväsendet och tar sikte på även mindre vanliga språk. Domstolarna har tillställts uppgift om tolkar som har genomgått denna utbildning. På senare tid har invandrarverket påbörjat en försöksverksamhet med examination av rättstolkar.

Även om tillgången på tolkar är tillfredsställande finns det anledning att uppmärksamt följa denna fråga och eftersträva ett ännu större urval av lämpliga tolkar.

Herr GLIMNÉR (c):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret, även om jag inte delar statsrådets uppfattning att det är så väl beställt på det här området som svaret vill göra gällande. Med tillfredsställelse noterar jag dock den senare delen av statsrådets svar, där statsrådet konstaterar att det finns anledning att uppmärksamt följa frågan.

Jag har inte ställt min fråga för att kritisera vare sig de tolkar som fungerar vid våra domstolar eller invandrarverket för den utbildning av tolkar som där bedrivs. Jag har ställt min fråga utslutande från den utgångspunkten att det enligt min mening finns ett för litet antal tolkar som är utbildade för att på ett riktigt sätt kunna fullgöra sin grannlaga och svåra uppgift vid domstolsförhandlingar.

Denna min uppfattning grundar jag dels på erfarenhet från mitt ledamotskap i en häradsrätt, numera tingsrätt, dels på uttalanden från erfarna domare och dels på den omständigheten att det förekommit fall där utlämning, som kommit i kontakt med svensk domstol, anklagat tolken för att ha gått annans ärende.

Jag har noterat ett pressuttalande från en tjänsteman i invandrarverket, som har anfört att man inte kan frigöra sig från misstanken att domstolar kunnat och kan ledas till felaktiga domslut på grund av otillfredsställande kunskaper hos tolkarna. Jag erinrar också om den fingerade rättegång som hölls i en ort i södra Sverige, där man satte tolkarnas kunskaper på prov och där resultatet blev så pass nedslående, att av tolv tolkar, som brukar tjänstgöra vid tingsrätten, endast en ansågs som kompetent för sitt uppdrag.

Jag skulle i anslutning till detta vilja ställa den följdfrågan till statsrådet, om statsrådet vill ta initiativ till kontroll av tolkarnas

kompetens för uppdraget, sålunda en auktorisation av tolkar som tjänstgör vid domstol.

I anslutning till detta vill jag också anföra ett uttalande från en lagman vid en av våra större tingsrätter. I samband med detta vill jag ställa följdfrågan, om statsrådet vill medverka till att det ordnas med lokal utbildning av tolkar. Nu sker denna utbildning i stort sett centralt.

Slutligen vill jag, herr talman, ställa också denna följdfråga till statsrådet: Har statsrådet funderat över om den ekonomiska ersättning som utgår till tolk har något samband med tillgången på tolkar och vill statsrådet i så fall medverka till att den frågan blir föremål för prövning?

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! På samtliga de frågor herr Glimné har ställt vill jag svara att en statlig utredning – invandrarutredningen – pågår. Den har på sitt arbetsprogram att se över frågan om tolkarna. Då frågan befinner sig under utredning, är sålunda inte något initiativ från min sida behövligt.

Jag vill dock gärna säga att jag delar herr Glimnérs uppfattning att det är utomordentligt betydelsefullt att vi kan komma fram till ett sådant tillstånd, att tolkarna i så stor utsträckning som det står i mänsklig förmåga kan klara den mycket svåra uppgift de har, så att en medborgare, som inte behärskar det svenska språket, inte därigenom skall lida någon rättsförlust. Jag tror att vi när det gäller herr Glimnérs frågor kan vänta till dess att vi får förslag från invandrarutredningen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Ang. lagring av kemikalier inom anläggning för utvinning av uran

Herr industriministern WICKMAN erhöll ordet för att besvara herr Signells (s) i kammarens protokoll för den 23 mars intagna fråga, nr 159, och anförde:

Herr talman! Herr Signell har frågat mig om jag anser att utvinningen av uran vid AB Atomenergis anläggning i Ranstad kan fortsätta om giftiga och svårförstörbara kemikalier lagras inom anläggningen.

Svensk Avfallskonvertering AB (SAKAB) har gjort en förfrågan hos AB Atomenergi om möjligheterna att hyra vissa utrymmen för lagring av kemiskt avfall vid Ranstadsverket, närmast som ersättning för den nuvarande lagringsplatsen vid Lövsta utanför Stockholm. Denna lagring skulle avse en tid av ca fem år i avvaktan på att SAKAB får tillgång till anläggningar för destruktion av kemikalierna.

SAKAB:s förfrågan gäller endast en liten del av det tillgängliga lagringsutrymmet i Ranstad. Atomenergi har ställt som villkor för en eventuell upplåtelse att SAKAB erhåller tillstånd från berörda myndigheter och att lagringen inte påverkar det nuvarande utvecklingsarbetet med uranutvinning i Ranstad eller beslut om den framtida verksamheten vid verket.

Torsdagen den
15 april 1971

*Om förläggande av
oljeraffinaderi till
södra Dalarna*

Herr SIGNELL (s):

Herr talman! Jag vill till industriministern framföra ett tack för hans – enligt vad jag kan tolka det – mycket positiva svar på min enkla fråga angående fortsatt drift med utvinning av uran vid AB Atomenergis anläggningar i Ranstad.

Det är naturligt om de anställda vid Ranstadsverket känner oro inför verkets framtid. För närvarande är drygt ett hundratal personer anställda vid verket, varav tre fjärdedelar är kollektivt anställda och en fjärdedel tjänstemän. Tidningsrubriker för några veckor sedan kungjorde att till anläggningen skulle placeras landets hela lager av giftiga och svårförstörbara kemikalier. Den nuvarande driften vid Ranstadsanläggningen är ju, som statsrådet väl känner till, mycket blygsam och helt inriktad på utvecklingsarbete.

Det är tydligt att en stor del av personalen upplever sin situation som otrygg och att förläggningen av icke produktiva aktiviteter till anläggningen tolkas som ett hot mot verkets framtid. Känslan av otrygghet för framtiden kan inverka menligt på både utvecklingsprojektet och de enskilda individerna.

Det väsentligaste för att skapa en känsla av trygghet hos personalen är en tro på Ranstads framtid. De som leder utvecklingsprojektet är optimistiska beträffande möjligheterna att vid ett kommande storverk hålla produktionskostnaderna lägre än vad som förutsattes i 1968 års utredning.

Efter industriministerns mycket klarläggande besked i dag tror jag, herr talman, att de anställda vid Ranstadsverket åter kommer att besjålas av en trygghetskänsla inför framtiden.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om förläggande av oljeraffinaderi till södra Dalarna

Herr industriministern WICKMAN erhöll ordet för att besvara herr Boos (c) i kammararens protokoll för den 23 mars intagna fråga, nr 160, och anförde:

Herr talman! Herr Boo har frågat mig om jag avser att fortsätta utredningsarbetet och överväga förslag i fråga om transport av olja i rör till Mellansverige och lokalisering av inlandsraffinaderi till södra Dalarna.

Jag vill först erinra om att 1968 års utredning om rörtransport av olja och gas nyligen i ett delbetänkande, olja i rör, redovisat ett projekt till rörledning från Göteborg till Borlänge med avgreningar till Jönköping och Karlstad. Detta projekt – som för närvarande underkastas en närmare teknisk och ekonomisk analys av oljebranschen – gällde en ledning för lätta produkter. Utredningen ansåg att konsumtionen av oljeprodukter i Sveriges inland under 1970-talet inte kunde bli tillräckligt stor för att ett inlandsraffinaderi försörjt med en råoljeledning från kusten skulle vara företagsekonomiskt motiverat. I utredningens uppdrag ingick dock inte att göra någon närmare prövning av raffinaderifrågan.

Jag anser att det kan finnas skäl att studera frågan om ett

inlandsraffinaderi mera ingående. Rörtransportutredningens betänkande är för närvarande föremål för remissbehandling. Så snart denna avslutats avser jag att ta ställning till behovet av fortsatt utredningsarbete.

Herr BOO (c).

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min fråga.

Frågan om transport av olja inom landet och lokalisering av raffinaderier har många komponenter. 1968 års utredning har aktualiserat en rad problem och dragit slutsatser, men de är avgränsade och, vill jag säga, ofullgångna. Det måste således vara angeläget att utredningsarbetet fortsätter. Jag är därför nöjd med svaret i den delen.

Det måste vara ett centralt problem att utreda de tekniska möjligheterna att transportera råvaran. Den frågan har ju utredningen inte närmare ägnat intresse. Man säger kort och gott att det är en fråga som inte inom överskådlig tid kan bli aktuell.

Men om den frågan kan lösas finns det många nya och betydelsefulla aspekter i blickfånget. Lokaliseringen av raffinaderier till inlandet har många viktiga följdverkningar. Vi har i botten en bedömning av de resurser som det finns anledning att hushålla med. Jag tänker närmast på våra kuster. Det måste därför vara angeläget att göra de överväganden och komma med de förslag som kan leda till en sådan lokalisering av raffinaderier att de kan förflyttas till inlandet. Dessutom är det icke minst angeläget ur Dalarnas synpunkt med dess regionalpolitiska problem att få de förstärkningar som är möjliga i näringspolitiskt avseende.

Jag vill således tacka för svaret och är tillfreds med vad statsrådet säger i slutet av detsamma, att det finns skäl att studera frågan om ett inlandsraffinaderi mera ingående och att det kommer att bli fortsatta utredningar och ställningstaganden i denna betydelsefulla fråga.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Ang. konsekvenserna av vissa lokaliseringspolitiska insatser

Herr industriministern WICKMAN erhöll ordet för att besvara herr Erikssons i Arvika (fp) i kammarens protokoll för den 26 mars intagna fråga, nr 171, och anförde:

Herr talman! Herr Eriksson i Arvika har frågat mig om jag anser det förenligt med lokaliseringspolitikens målsättning att statlig satsning sker i företag, som bidrager till att svårigheter uppstår för andra företag i samma bransch, vilka är förlagda inom stödområdet.

Jag anser det vara i överensstämmelse med målen för regionalpolitiken att satsningar görs på produktområden där analyser utvisar att det finns ett marknadsutrymme för ökad kapacitet. Lokalt sker satsningar där i enlighet med den regionalpolitiska planeringen ett ökat antal arbetstillfällen bör beredas eller när akuta sysselsättningsproblem uppstår på orten. I en marknadsekonomi av svensk typ kan man dock inte utställa garantier för att satsning på ett företag, statligt eller privatägt, inte kommer att påverka andra företag inom samma bransch.

Nr 62

Torsdagen den
15 april 1971

Ang. konsekvenserna av vissa lokaliseringspolitiska insatser

Torsdagen den
15 april 1971

*Ang. etablering av
statliga företag inom
textil- och konfek-
tionsindustriområ-
det*

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Herr Eriksson i Arvika har blivit sjuk och har därför bett mig att till statsrådet Wickman framföra ett tack för svaret på hans fråga. Samtidigt har han bett mig att jag med några ord skulle beröra motivet för densamma.

Motivet för frågan är helt enkelt att han känner en stark oro inför de ytterligare sysselsättningsvärigheter som har uppstått i sydvästra Värmland och norra Dal genom att ett företag där har varslat om ganska stora personalinskränkingar. Det hänger för övrigt samman med att en av de stora avnämarna inom branschen har vänt sig åt annat håll med sina inköp. Jag vill för min del understryka att dessa bekymmer naturligtvis inte är ogrundade. Man möter ju inte nya arbetstillfällen bakom nästa husknut i de berörda områdena.

Herr industriministern WICKMAN:

Herr talman! Jag utgår från att herr Antby -- men det kanske är fel -- syftar på den sakfråga som han själv har ställt och som jag får tillfälle att besvara om ett ögonblick.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Ang. etablering av statliga företag inom textil- och konfektionsindustriområdet

Herr industriministern WICKMAN erhöll ordet för att besvara herr *Antbys* (fp) i kammarans protokoll för den 26 mars intagna fråga, nr 172, och anförde:

Herr talman! Herr Antby har frågat mig om jag anser det vara klok näringspolitik att i nuvarande läge starta statliga företag inom det hårt pressade TEKO-området.

Jag anser att staten i nuvarande läge som regel inte bör starta nya företag inom textil- och konfektionsbranscherna. Undantag från denna regel anser jag dock böra göras då särskilda skäl föreligger, exempelvis för att trygga eller öka sysselsättningen på en ort och då ett sådant engagemang samtidigt kan utgöra ett led i en strukturell anpassning av redan befintlig, statlig TEKO-industri. Så var t. ex. fallet då förenade fabriksverken i början av år 1970 övertog produktionsmedlen vid ett just nedlagt, privatägt konfektionsföretag i Ängelholm, som friställt 60 arbetare.

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret på min fråga.

Textilbranschens svårigheter är ju inte obekanta för oss som arbetar i det här huset, och den av oss som kanske mer än någon annan har kännning av den är väl industriministern själv. Konkurrensen utifrån har lett till nedläggningar av många företag och har vållat bekymmer för företagarna själva, för de anställda och för kommunalmän på olika håll i landet. Man torde väl kunna säga att branschen trots intensiva rationali-

seringar inte har blivit särskilt räntabel.

För en utomstående iakttagare förefaller det under de här förhållandena mindre rimligt att de knappa investeringsresurser som står till förfogande används till nyinvesteringar inom det här området. Enskilda företagare och deras anställda får ju större svårigheter genom dylika åtgärder.

Nu är vi ju alla överens om att statlig verksamhet i vissa fall kan vara motiverad, men jag noterar med tillfredsställelse att industriministern också är inne på den linjen att vi icke skall starta statliga företag inom denna bransch annat än i vissa speciella fall, då alldeles särskilda omständigheter föreligger.

Jag är tacksam för det svar jag har fått, och det synes mig att vi är ganska överens på denna punkt.

Herr industriministern WICKMAN:

Herr talman! Herr Antbys senaste reflexion att vi skulle vara överens går jag inte helt med på förrän vi har fått ha ett litet replikskifte med varandra i denna fråga.

Jag blev uppriktigt sagt litet förvånad när två frågor hamnade på mitt bord, vilka uppenbarligen baserade sig framför allt på en sensationsuppslagen löpsedelsrubrik i Svenska Dagbladet, där man kunde läsa att ett statligt företag gör 100 personer arbetslösa i stödområdet. Jag tycker att det kan vara skäl i att verkligen ha händelseutvecklingen klar för sig i detta fall, eftersom annars den rent felaktiga bild, som Svenska Dagbladet givit av vad som skett men som korrigerades på söndagen, kan komma att kvarstå.

Det gäller alltså försvarets fabriksverk, som har varit i TEKO-branschen sedan 1940-talet genom sin verksamhet i Karlskrona och där framgångsrikt producerar speciella artiklar för sjukvården. I början på 1970 lades ett konfektionsföretag i Ängelholm ned, nämligen Deres konfektion, och 60 arbetare blev friställda där. I detta läge hade försvarets fabriksverk, som företaget då fortfarande hette, bristande kapacitet helt enkelt därför att det hade varit framgångsrikt på området. Då var det rätt naturligt att det för att vara kvar på marknaden och så att säga försvara sin position och sina anställdas sysselsättningstrygghet gick den som jag tyckte mycket rimliga vägen för att öka sin kapacitet – inte genom någon nyetablering, såsom man fick intryck av – att helt enkelt överta produktionsmedel och arbetskraft i ett företag som hade blivit nedlagt. De friställda arbetarna i Ängelholm blev då återanställda.

Det är det första som är viktigt att komma ihåg. Det andra, som jag finner vara en pinsam detalj i sammanhanget, är att det icke är något initiativ från fabriksverken som har skapat svårigheter för det företag som låg till grund för Svenska Dagbladets rubrik utan att det är kunden, nämligen Landstingens inköpscentral, som har övergivit det företag det här är fråga om. Man har gjort det på grunder som är utförligt redovisade men som jag tycker att det kan vara onödigt att sedan ytterligare trumfa in, eftersom de icke är särskilt smickrande för det senare företaget. Att i detta läge anklaga det statliga företaget för att på något sätt ha brutit mot grundsatser som är socialt eller kommersiellt rimliga finner jag helt obefogat.

Nr 62

Torsdagen den
15 april 1971

*Ang. etablering av
statliga företag inom
textil- och konfek-
tionsindustrimrå-
det*

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Jag har väl knappast någon anledning att uppträda som försvarsadvokat för Svenska Dagbladet. Tidningen får väl själv svara för sitt fögderi.

Vad jag har velat få klarlagt med min fråga är huruvida det kan vara lämpligt att staten engagerar sig i någon nämnvärd utsträckning inom textilområdet. Nu har industriministern svarat att han anser att staten i regel inte skall göra detta, utan att det skall vara speciella undantag, om man skall göra investeringar på det området.

Herr industriministern WICKMAN:

Herr talman! Det är bra att herr Antby vill dissociera sig från Svenska Dagbladet i den här frågan. Min sammankoppling var emellertid naturlig, eftersom frågan dök fram här i riksdagen precis i anslutning till artikeln i Svenska Dagbladet, vilket knappast kan ha varit en tillfällighet.

Jag vill upprepa att staten är verksam inom TEKO-området. Vad jag inte har fått något svar på – och nu vet jag att herr Antby inte har möjlighet att svara på den frågan – är om försvarets fabriksverk i detta fall har handlat fel. Var det fel att verket gick in och klarade sysselsättningen för 60 arbetslösa i Ängelholm?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Om förbud mot viss skogsgödsling

Herr jordbruksministern BENGTTSSON erhöll ordet för att besvara herr *Magnussons* i Kristinehamn (vpk) i kammarens protokoll för den 1 april intagna fråga, nr 178, och anförde:

Herr talman! Herr Magnusson i Kristinehamn har frågat mig om jag anser att en på flera håll redan inledd och i stor skala planerad skogsgödsling med urinämnet urea utgör en sådan fara för våra vattens pH-värde, att restriktiva ingripanden bör ske intill dess att betryggande prov verkställt och effekten av en sådan gödsling klarlagts.

År 1969 gödslades 81 000 ha skogsmark, varav ungefär två tredjedelar med urea. Den totala arealen gödslad skogsmark uppgår nu till närmare 435 000 ha, vilket utgör knappt två procent av den totala skogsarealen. Naturvårdsverket utför sedan april 1968 i samråd med domänverket och Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut undersökningar rörande vilken inverkan skogsgödsling med urea får på vattendragen. Bl. a. har sjöarnas pH-värden undersökts. De resultat som hittills föreligger visar inga onormala pH-förändringar i berörda vatten. Något ingripande kan därför inte anses vara påkallat. Undersökningarna kommer att fortsätta och även utvidgas till att omfatta andra typer av kvävegödsel. Givetvis följer jag dessa undersökningar med största uppmärksamhet. I detta sammanhang vill jag även nämna att naturvårdsverket har tillsatt en utredningsgrupp som skall studera förhållandena kring det moderna skogsbruket och naturvärden. Bl. a. skall man sammanställa vad man i dag vet om de ekologiska verkningarna av markbehandling, plantering

Torsdagen den
15 april 1971

*Om förbud mot viss
skogsgödsling*

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk):

Herr talman! Jag vill tacka jordbruksministern för svaret på min fråga. Anledningen till att den ställts är de planer — enligt uppgifter i tidningarna — som de stora skogsbolagen i Värmland och sannolikt också på flera andra håll i landet har på att starta skogsgödsling i stor skala. Man börjar med en ny spridningsteknik, och enbart Billerudsbolaget har meddelat att man skall bygga femtiotalet flygplatser för detta ändamål. Cirka 5 000 ton av urinämnet urea, ett slags kvävegödselmedel, skall Billerud sprida på sina arealer. Lika hårt satsar också Uddeholmsbolaget.

Nu har flera för sitt aktiva miljövärdssintresse kända personer i länet slagit larm och påpekat att skogsgödsling av så här stort format kan komma att i en framtid medverka till en högst allvarlig försämring av pH-värdet i våra vattendrag. Stöd för dessa sina påståenden har de också fått hos vissa forskare, t. ex. professor Svante Odén vid lantbrukshögskolan.

Man räknar med att endast 20 procent av kvävet i det här gödselmedlet sugts upp av växterna, de övriga 80 procenten binds till markens humus. Med upprepade gödslingar blir det en oerhörd koncentration som vid framtida slutavverkningar eller s. k. kalhyggen frigörs. Nederbörden kan då ej efter avverkningar kvarhållas i marken, och en accelererad avrinning kommer i gång med våldsamma effekter då det samlade kvävet förs ut i vattendragen.

Nu har vi ju redan starka försurningseffekter på vattendragen, orsakade av svaveldioxidutsläpp från olika industrier, och detta är alldeles påtagligt fallet i Värmland. Genom länsstyrelsens i Värmland naturvårdssektion har klarlagts att pH-värdet i de värmländska vattendragen successivt har sjunkit de senaste 50 åren.

Det är mot denna bakgrund som många nu frågar sig: Är vi verkligen beredda att ytterligare öka surgörningen av våra vattendrag genom att i stor skala nu också sprida surgörande gödselmedel i skogsmarkerna?

Visserligen är jag lekman men jag kan inte annat än ställa mig undrande inför det faktum att skogsbolagen kan tillgripa sådana här åtgärder utan att ha bevisat deras oskadlighet. Speciellt om man beaktar att det finns forskare som allvarligt varnar för konsekvenserna. Såväl skogarna som vattendragen utgör ju nationaltillgångar som enskilda människor eller företag inte kan få förfara med hur som helst.

Efter det min fråga ställdes här i riksdagen har det kommit till min kännedom att jordbruksministern vid en miljövärdskonferens i Karlstad signalerade att en arbetsgrupp skulle tillsättas — eller är tillsatt — av naturvårdsverket för att studera det moderna skogsbrukets inverkan på landskapsbild och ekologi. Ifall man nu inkluderar skogsgödslingen i det sammanhanget hälsar jag det med speciell tillfredsställelse.

Jag skulle emellertid vilja fråga jordbruksministern om inte detta också innebär att han finner det självklart att vi bör veta mer om effekterna av sådana här åtgärder innan man sätter i gång med dem. I det sammanhanget skulle jag vilja påpeka att de undersökningar som

Torsdagen den
15 april 1971

*Om förbud mot viss
skogsgödsling*

naturvårdsverket har gjort inte kan vara relevanta, ty det rör sig om mycket stora tidsrymder innan man kan beräkna effekterna.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Det är alldeles klart att naturvårdsverket vill veta mer om vad som händer i modernt skogsbruk, där skogsgödslingen ju emellertid bara är en del av det som har intresse. På själva frågan, som herr Magnusson i Kristinehamn har ställt, om jag anser att man i avvaktan på utförliga undersökningar borde förhindrat den här typen av gödsling, har jag svarat att det finns ingen som helst anledning att förbjuda denna sorts gödsling. Det är alldeles riktigt att en expert vid lantbrukshögskolan har uttalat vissa farhågor på mycket lång sikt, men det har inget som helst stöd av alla de experter som vi har på skogshögskolan och som ju sysslar med dessa problem och som ändå är de som jag får rätta mig efter då det gäller att bedöma dessa frågor.

Under hela den tid vi har använt urea har det alltså pågått undersökningar, och de visar en rakt motsatt effekt. De visar t. o. m. ett förbättrat pH-värde i vattnen. Men jag drar inga slutsatser av det och säger att vi skall vräka urea i våra vatten. Alla de resultat som hittills föreligger från våra forskare visar att det finns ingen anledning till oro inför användningen av denna typ av gödsling. Vad som är viktigt att understryka är att medlet inte har någon som helst skadlig effekt på människor och djur. Det har inte heller den professor som herr Magnusson åberopar gjort gällande, utan han tror att marken på mycket lång sikt tar skada av det. Det påstås emellertid av forskare – och här är jag lika mycket lekman som herr Magnusson i Kristinehamn – att man får vara väldigt försiktig när man gör jämförelser mellan skogsmark och jordbruksmark. Denna gödsling har en annan effekt på skogsmark än på jordbruksmark.

För dagen finns det alltså ingen anledning till bekymmer. Vi skall använda denna typ av gödsling, men vi skall självfallet – här liksom på andra områden – använda alla våra resurser på forskningens område för att se vilka långsiktiga effekter det kan få.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk):

Herr talman! Jag är medveten om att det är mycket svårt att säga hur denna gödsling kommer att verka; de personer som jag har åberopat är också mycket osäkra på den punkten. Men det finns både forskare och andra som menar att det kan få väldigt negativa effekter genom att kvävet så småningom förs ut i vattendragen. Det rör sig emellertid om långa tidrymder, och jag framhöll i mitt förra inlägg att de undersökningar som naturvårdsverket har gjort inte kan sägas vara uttömmande. Jag läste ett uttalande av generaldirektör Paulsson där han sade att det är svårt att dra några slutsatser av de undersökningar som är gjorda, eftersom de gjordes under en torrsommar och man här måste räkna med långa tidrymder.

Jag är mycket nöjd med att dessa frågor undersöks, och det tror jag att de människor som jag här har åberopat också är. Det viktiga och väsentliga är ju att grundforskningen kring dessa problem ökas.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag har inte på något sätt avsett att ta upp en träta med herr Magnusson i Kristinehamn; jag har bara velat slå fast att det är rätt vanligt att människor så att säga hyser oro för saker och ting och att de ibland kan få stöd av experter. Men de experter som jag har åberopat är ändå experter på det område det gäller.

Det är inte bara naturvårdsverket som utför undersökningar på detta område; även inom skogshögskolan bedrivs intensiv forskning. Man har därvid kommit fram till att denna gödsling sannolikt inte har någon som helst farlig effekt. Så länge skogshögskolan och skogsforskningen får vara avgörande vid bedömningen av denna fråga, får jag rätta mig efter dem. Men jag tror inte att man skall oroa människorna — de kan känna trygghet i detta fall.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 62

Torsdagen den
15 april 1971

*Ang. riksdagens
medverkan vid be-
stämmandet av
hastighetsgränser
för vägtrafiken*

§ 13 Ang. riksdagens medverkan vid bestämmandet av hastighetsgränser för vägtrafiken

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Brundins* (m) i kammarens protokoll för den 17 mars intagna fråga, nr 141, och anförde:

Herr talman! Herr Brundin har frågat mig om jag anser att tredje lagutskottets utlåtande nr 38 år 1967 angående riksdagens medverkan vid framtida reglering av hastigheterna på de allmänna vägarna har beaktats.

I propositionen nr 38 till 1967 års riksdag föreslogs sådan ändring av 56 § 4 mom. vägtrafikförordningen att en differentiering av hastighetsbegränsningarna kunde ske efter olika vägars beskaffenhet. Förslaget bifölls av riksdagen. I sitt utlåtande över propositionen uttalade tredje lagutskottet, att hastighetsgränserna borde differentieras med hänsyn till bl. a. vägstandard och trafikintensitet men att en försöksverksamhet borde äga rum innan ställning togs till hur hastighetsgränserna slutligt skulle utformas. Utskottet förutsatte att resultaten av försöksverksamheten skulle redovisas för riksdagen.

Kungl. Maj:ts beslut den 19 mars 1971 om sänkning av bashastigheten till 70 kilometer i timmen och de i anslutning därtill utarbetade kriterierna för avvikelse från bashastigheten innebär att försöksverksamheten fortsätter enligt utskottets intentioner med fartgränser som differentieras efter vägnas standard och trafikintensitet. Resultaten av hela försöksverksamheten kommer, såsom utskottet förutsatt, att redovisas för riksdagen när tiden är inne för beslut om en mera definitiv utformning av hastighetsbestämmelserna.

Herr BRUNDIN (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min fråga.

När tredje lagutskottet tog ställning till frågan om försöksverksamhet med hastighetsbegränsningar för fyra år sedan sade man ganska klart ifrån, att man var skeptisk gentemot mera schablonmässiga hastighets-

Torsdagen den
15 april 1971

*Ang. riksdagens
medverkan vid be-
stämmandet av
hastighetsgränser
för vägtrafiken*

regleringar, och mycket riktigt anförde också herr statsrådet att utskottet ansåg att man borde differentiera hastighetsbegränsningar med hänsyn till vägstandard och trafikintensitet. Men utskottet sade också att det förutsatte att resultaten från försöken med de differentierade hastighetsbegränsningarna skulle redovisas för riksdagen för dess slutliga ställningstagande i frågan.

Nu har det alltså gått fyra år. Vi har haft hastighetsgränserna 50, 70, 90, 110 och 130 kilometer i timmen. För var och en av de hastigheterna har vi haft en tillämpning på vägar med olika trafikintensitet och med olika standard. Det skulle därför enligt min mening ha varit möjligt att nu redovisa för riksdagen resultaten av de här försöken och låta de resultaten ligga till grund för det beslut som riksdagen skall fatta – alltså ett beslut som inte skall fattas i kanslihuset.

Nu har statsrådet enligt min mening åsidosatt utskottets intention och i stället infört en ny bashastighet, som blir gällande för den helt övervägande delen av vårt vägnät. Därmed menar jag, har herr statsrådet avvikit från de intentioner som låg till grund för riksdagens beslut för fyra år sedan.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag vill inledningsvis säga att jag så sent som den 25 mars i år besvarade två enkla frågor i ett sammanhang, av herr Håkansson och herr Stålhammar, om i princip samma område som herr Brundin i dag har frågat om. Eftersom det då hade gått bara en vecka sedan Kungl. Maj:t hade bestämt om den nya bashastigheten fann jag det riktigt att för riksdagen i anslutning till de båda enkla frågorna ge en något utförligare kommentar till bakgrunden till Kungl. Maj:ts beslut.

Grunden för beslutet är ju att riksdagen, som herr Brundin också påpekade, 1967 begärde försök med differentierade hastighetsgränser. Det är i och för sig rätt att riksdagen tog beslutet 1967, men det är fel att från det året räkna sig fram till i dag och få ihop det till fyra år, även om det är en riktig addition. De första försöken började emellertid inte förrän i maj – juni 1968, och vi har alltså fortfarande någon månad kvar innan vi har nått upp till tre års försök.

Om det skall vara någon mening med att effektuera riksdagens beslut om differentierade hastighetsgränser, får vi naturligtvis inte rusa fram och göra vad vi kan för att snabba upp dem på ett sätt som innebär att vi, när vi kommer tillbaka till riksdagen och redovisar resultatet, inte kan göra det med det underlag som riksdagen har rättighet att fordra. Man kan ju inte gärna göra hastighetsförsök av det ena eller andra slaget och utgå ifrån att man exempelvis kan låta försöket omfatta ett vinterhalvår men inte samtidigt ett sommarhalvår. Skall det vara någon mening med sådana här försök, som har den allvarliga bakgrunden att vi på sikt vill rädda människoliv, tror jag väl inte att någon skall kunna säga någonting om att vi tar några år ur historiens bok. Det kan inte vara så farligt för sådana här försök, om vi samtidigt vet att slutprodukten kan bli den bästa tänkbara och att vi som sagt kan rädda människoliv eller rädda människor från invaliditet.

Jag vägrar alltså att erkänna att vi, som herr Brundin säger, skulle ha

gjort något övertramp i fråga om riksdagens begäran. Vi håller på med att försöka få fram ett underlag för riksdagens definitiva bedömning. Det har vi inte fått ännu. Jag hoppas att det inte skall ta längre tid än nödvändigt att få fram det, men vi måste nu få göra det här försöket också.

Herr BRUNDIN (m):

Herr talman! Självfallet är statsrådet och jag överens om att allt bör göras för att öka trafiksäkerheten. Jag är emellertid inte alls så säker på att det beslut som nu har fattats om 70-kilometersgräns över så stor del av vårt vägnät som det nu är fråga om, verkligen är ägnat att öka trafiksäkerheten.

Som herr statsrådet vet finns det i sammanhanget en betydelsefull myndighet som uttalat största skepsis gentemot den här åtgärden — jag tänker på rikspolisstyrelsen. Det är inte bara på grund av de svårigheter som man räknar med skall uppkomma att över huvud taget övervaka att dessa regler blir följda utan också på grund av att man är tveksam om åtgärden verkligen kommer att leda till ökad trafiksäkerhet. En mycket kraftig ökning av omkörningar i samband med att man överskrider fastställd hastighetsgräns är ju alldeles påtaglig.

Jag tycker nog att även om man väntade över ett år efter riksdagens förra beslut, 1967, med att sätta i gång det som riksdagen då beslutade, är det i och för sig ett ganska svagt skäl för att nu säga att man inte kan redovisa något resultat. Hade man systematiskt följt upp resultaten av de olika hastighetsgränser som gällt under dessa tre år, så borde det ha varit möjligt att redovisa ett ordentligt beslutsunderlag för riksdagen.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Bara ett par kommentarer.

Försöken satte inte i gång, som sagt, förrän i maj-juni 1968 i anledning av riksdagens beställning 1967. Men vi skall komma ihåg att vi 1967 på hösten hade en annan trafikreform som väl ingen av oss har glömt ännu, nämligen högertrafikreformen. Det räckte till med den i september 1967, och det kunde inte vara vare sig praktiskt eller realistiskt att i det läget, när alla krafter var inriktade på att klara den saken, också koppla in sådana här ting.

Fortfarande delar jag inte herr Brundins uppfattning att man skall hasta fram sådana här undersökningar. Jag tycker tvärtom att innan vi går tillbaka till riksdagen och redovisar de försök vi haft med differentierade hastigheter, skall vi ha ett så pass fullödigt material, med risk för att det tar något år extra, att riksdagen verkligen kan besluta om de definitiva fartgränserna.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 62

Torsdagen den
15 april 1971

*Ang. riksdagens
medverkan vid be-
stämmandet av
hastighetsgränser
för vägtrafiken*

Torsdagen den
15 april 1971

*Om förbättring av
förmåner för redan
pensionerade stats-
tjänstemän vid löne-
gradsuppflyttning
av tjänster*

§ 14 Om förbättring av förmåner för redan pensionerade statstjänstemän vid lönegradsuppflyttning av tjänster

Herr statsrådet LÖFBERG crhöll ordet för att besvara herr *Levins* (fp) i kammarens protokoll för den 31 mars intagna fråga, nr 175, och anförde:

Herr talman! Herr Levin har frågat om jag vill medverka till att de förbättringar i pensionsförmåner som uppkommer till följd av lönegradsuppflyttningar av statliga tjänster kommer motsvarande grupper av pensionerade statstjänstemän till del.

De statsanställdas pensionsvillkor kan liksom övriga anställningsvillkor bli föremål för avtal. Såsom är bekant har något sådant pensionsavtal ännu inte träffats. I avvaktan härpå gäller för de statsanställda alltjämt statens allmänna tjänstepensionsreglemente. Enligt 15 § reglementet skall beviljade pensioner förändras i den mån Kungl. Maj:t och riksdagen beslutar härom. Det har dock förutsatts att ett sådant beslut skall föregås av överläggningar med personalorganisationerna. Sådana överläggningar har regelmässigt ägt rum i samband med de ordinarie löneförhandlingarna och ingår också som ett led i de förhandlingar som nu förs mellan avtalsverket och huvudorganisationerna. Resultatet av dessa förhandlingar kommer i sinom tid att föreläggas riksdagens löne delegation för godkännande. Jag är inte beredd att nu ta initiativ eller göra uttalanden som kan påverka dessa förhandlingar.

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Löfberg för ett svar som visserligen till sin allmänna karaktär inte var rent negativt men likväl innebar ett nej.

Jag har naturligtvis klart för mig att det här är en avtalsfråga. Men kärnpunkten i den enkla fråga jag ställt är huruvida man på regeringshåll är beredd att — eller skall vi säga vill — ta ett eget initiativ i syfte att bereda de äldre pensionärerna samma pensionsförmåner som deras yngre ehuru pensionerade kolleger åtnjuter, oberoende av när dessa har gått i pension.

En folkskollärare som gick i pension 1962 -- för att ta ett enda men belysande exempel, herr talman — uppbär nu en pension på 1 787 kronor brutto, medan hans sju år senare pensionerade kollega får 2 069 kronor, vilket är ett resultat av de lönegradsuppflyttningar som ägde rum åren 1965—1966. Det är en skillnad på hela 282 kronor. Efter uppnådda 67 års ålder får de ett tillägg, lika stort för dem båda, nämligen 166 kronor. Skatteavdraget för den äldre pensionären i detta exempel, den som har en pension på 1 787 kronor, utgör 700 kronor.

Det är ganska naturligt att han och många med honom har svårt att klara de dagliga utgifterna, i en situation då levnadskostnaderna oavbrutet stiger, och att de har lika svårt att se någon rättvisa i det förhållandet att deras något yngre kamrater har nära 300 kronor mer per månad till att klara samma utgifter.

Jag skulle tro att man, även om svaret som sagt inte var helt negativt, hade hoppats på ett mer positivt uttalande från regeringens sida. Det

Torsdagen den
15 april 1971

*Om förbättring av
förmåner för redan
pensionerade stats-
tjänstemän vid löne-
gradsuppflyttning
av tjänster*

återstår för mig bara att konstatera att regeringen i varje fall inte nu anser sig kunna eller vilja göra någon insats för att undanröja den sociala orättvisa som onekligen har uppstått genom att de yngre tjänstemännen har lyckats förhandla sig till lönegradsuppflyttningar strax före uppnådd pensionsålder, vilket kanske många gånger är resultatet av ett förhandlingsarbete som de äldre kollegerna har utfört.

Jag ber att än en gång få tacka herr statsrådet för svaret.

Herr statsrådet LÖFBERG:

Herr talman! Jag vill än en gång för herr Levin understryka vad jag redan sagt i mitt svar, nämligen att vi från regeringshåll inte är beredda att ta något initiativ i den här riktningen och det av de skäl som jag anfört i svaret, nämligen att detta är en förhandlingsfråga.

Reellt sett är detta alltså en förhandlingsfråga, vilket också herr Levin inser, och i en sådan förhandlingsfråga överlåter vi åt parterna att själva komma fram till den fördelning som man kan göra beträffande möjliga förbättringar för de statsanställda, inklusive statspensionärerna. Riksdagens befattning med sådana här förhandlingsfrågor har vi ju delegerat till riksdagens lönelegation, och där finns det möjligheter att ta initiativ i detta avseende, om det skulle anses motiverat.

Jag vill emellertid gärna upplysa herr Levin om att redan 1965, då vi genomförde förhandlingsrättsreformen – eller mera preciserat sedan 1966 – har de höjningar som man förhandlat sig fram till för statspensionärerna även inkluderat lönegradsuppflyttningar. Tidigare var det så att pensionärerna fick de generella höjningar som utgick till de statsanställda, medan förhöjningarna på den s. k. B-listan lades vid sidan om. Men sedan 1966 har höjningarna på statspensionärssidans även inkluderat lönegradsuppflyttningar.

Jag vill också erinra om att medlingskommissionen Olsson–Stenberg–Renberg, som för några dagar sedan lade fram ett förslag till totalramen för löneförbättringar m. m. inom det statliga området, också inom den ramen upptog ett förslag som gällde pensionärerna. Man skulle för år 1971 disponera ett utrymme på 7,6 procent, för år 1972 ett utrymme på 4,7 procent och 4,7 procent också för år 1973. De av kommissionen föreslagna ramarna har avvägts med beaktande av kostnader för blivande lönegradsuppflyttningar.

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! Det är tyvärr inte möjligt för mig att på denna korta stund fatta innebörden av allt vad herr Löfberg sade, men jag har klart för mig att detta är en avtalsfråga. Jag konstaterar emellertid att här föreligger de facto en social orättvisa mellan de äldre pensionärerna och deras yngre kolleger, som har haft samma tjänsteställning. Och jag vill sluta med att uttrycka den förhoppningen att om de nu pågående avtalsförhandlingarna inte leder till ett ur de äldre pensionärernas synvinkel acceptabelt resultat, regeringen omprövar sin ståndpunkt och då kanske finner sig manad att ta initiativ i syfte att undanröja det som kan anses vara orättvist.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
15 april 1971

*Ang. antagningen
av studerande till
de spärrade utbild-
ningslinjerna*

Herr statsrådet MOBERG erhöll ordet för att besvara herr *Henmarks* (fp) i kammarens protokoll för den 2 april intagna fråga, nr 181, till herr utbildningsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Henmark har frågat chefen för utbildningsdepartementet om han anser att nu gällande tidpunkter för ansökning respektive antagning till olika utbildningar (spärrade linjer) är tillfredsställande och om han – om så inte är fallet – är beredd att ta initiativ till ändringar. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Tidpunkterna för ansökan och antagning till spärrade utbildningar måste bestämmas efter en avvägning av sinsemellan motstridiga intressen. De sökandes intresse av att redovisa resultat av sina föregående studier talar för en sen ansökningstidpunkt. Behovet av att kunna planera för de fortsatta studierna talar för en tidig antagningstidpunkt. Intresset av att kunna företa en rättvisande bedömning av dem som åberopar andra än formella meriter talar för att relativt lång tid bör finnas mellan ansökan och antagning.

Tidpunkterna för ansökan och antagning fastställs i flertalet fall av de centrala utbildningsmyndigheterna. Samråd äger därvid regelmässigt rum med de studerandes organisationer. I allmänhet har man därvid kommit fram till en för de berörda godtagbar tidpunkt. Myndighetens beslut om fastställande av tidpunkt kan överklagas.

Herr HENMARK (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Moberg för svaret.

Nu gällande bestämmelser innebär att den som går ut gymnasieskolan och vill söka in på spärrad linje skall ha inlämnat sin ansökan den 24 juni. I regel får han svar den 28 juli. Den siste i den sista intagningen får svar omkring månadsskiftet augusti–september, och kurserna börjar i regel den 1 september.

Det är ganska många parter som önskar att dessa data tidigarelägges. Först och främst gäller detta för eleven själv och hans föräldrar. När eleven har gått ut gymnasiet är det säkerligen mycket angeläget för honom att kunna planera sin framtid så fort som möjligt. Nu kan han ju inte vara säker på var han kommer att hamna förrän tidigast i slutet av juli, om han så att säga är av den kvaliteten att han kan och tänker söka till spärrad linje. Det är klart att han lever i ett otrygghetstillstånd under dessa månader; han vet inte var han hamnar, och även om han skulle bli antagen till exempelvis spärrad linje vid teknisk högskola eller till läkarutbildning vet han inte på vilken plats i Sverige han kommer att fullgöra dessa studier. Det vore mycket bra för honom att få besked om det tidigare.

Det vore också ur arbetsmarknadssynpunkt lämpligt om man kunde få besked tidigare. Det är just av ett företag som jag har initierats till min fråga. Man skulle där planera sin personalanskaffning till hösten – det håller man på med nu; man är tydligen mycket framåtblickande – och fick ett antal sökande som nu går i gymnasiet. Men de flesta av dem,

Torsdagen den
15 april 1971

*Ang. antagningen
av studerande till
de spärrade utbild-
ningslinjerna*

åtminstone de duktiga, hade sagt att de inte kunde ta anställning vid företaget om de kom in på spärrade linjer som de sökte till. Ur arbetsmarknadssynpunkt vore det sålunda bra om vi kunde få till stånd en tidigareläggning av beskedet.

Jag tror också att det skulle vara fördelaktigt om högskolorna på ett tidigare stadium kunde få reda på sin elevsammansättning. Nu får de inte uppgift om de sista eleverna förrän dagen innan terminen börjar.

Slutligen tror jag att det är ytterligare en part som skulle vara trakterad av en annan arbetsordning, och det är de som skall hålla på med intagningarna mitt under juli månad då solen skiner som varmast om det är en vacker sommar. Jag tror att de gärna skulle se att de finge göra detta arbete vid en annan tidpunkt än mitt i sommaren.

Nu förstår jag så väl att den här ordningen, såsom statsrådet här har sagt, beror på att man vill bedöma de sökandes betyg. Men enligt de nuvarande bestämmelserna gäller ju inte riktigt samma ordning som förut. Nu lägger man inte bara vikt vid kunskapssidan när det gäller att värdera en elevs prestation, utan man tar hänsyn till en hel del andra sidor också. Förr kunde det krävas exempelvis ett fint matematikbetyg, men sådana värderingar görs ju inte längre, så det finns nu inte samma skäl att ta hänsyn till betygen.

Enligt de nya värderingar som föreslås av den grupp som håller på och arbetar med betygen skall man också kunna bestämma ett betygsdatum vilket som helst under terminen, om man så önskar.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Verkligheten är nog litet mer komplicerad än vad herr Henmark vill göra gällande. Först och främst är inte tidpunkten densamma vid alla spärrade utbildningslinjer. Den 22 juni gäller för tre à fyra stycken. Ansökningstiden går ut vid olika tidpunkter, ned till början av maj faktiskt, vid socialhögskolor, lärarhögskolor och andra utbildningsanstalter.

Under diskussionerna i denna fråga under årens lopp har vi upplevt att framför allt de studerande i regel önskat sig en senareläggning av den tidpunkt som gällt vid det tillfälle då man tagit upp frågan till diskussion. Som jag sade i svaret har de myndigheter som har att handlägga saken att ta så mycket hänsyn som möjligt just till de studerandes synpunkter. I en sådan här fråga menar jag att man bör ta större hänsyn till vad de studerande vill än till vad en och annan arbetsgivare kan tycka är lämpligt.

Vad sedan gäller omläggningarna av betygs- och meritförhållandena är det så att rätten att komplettera i konkurrensyfte har upphört. Men kvar står rätten att komplettera betygen ur behörighetssynpunkt. Dessa förändringar i antagningsbestämmelserna påverkar såvitt jag kan förstå frågan om tidpunkten ganska litet.

Jag upprepar vad jag svarade. Vi låter myndigheterna klara detta i första hand, eftersom de vid fastställande av tidpunkten bättre än departementet kan göra de många bedömningar, som erfordras i varje särskilt fall.

Herr HENMARK (fp):

Herr talman! Jag är väl inte riktigt överens med statsrådet om att det inte för elevernas del skulle vara värdefullt med en tidigareläggning. Jag har haft mycket stark närkontakt med elever, som ansett att det skulle ha varit gynnsamt för dem, om de fått reda på saken tidigare.

I fråga om värderingen av de nya betygen vet jag att man kan komplettera dem ur behörighetssynpunkt. Men jag avsåg den allmänna betygsnivån, som bör ligga till grund, så att man tar dem som har de bästa vitsorden. Om man följer det förslag som den nya betygsgruppen lagt fram, behöver urvalet nödvändigtvis inte ske vid slutet av terminen. Det står tydligt i en av dess att-satser att det som regel blir i slutet av terminen men att skolstyrelsen kan infordra betyg från en tidigare tidpunkt.

Jag ville med denna fråga aktualisera dessa saker. Jag tror att läget nu är sådant att det inte vore omöjligt att göra en tidigareläggning, och det skulle säkert vara lyckligt för många, om så kunde ske.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 16 Ang. radionämndens verksamhet

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr *Wirmarks* (fp) i kammarens protokoll för den 26 mars intagna fråga, nr 173, dels ock herr *Hernelius'* (m) den 26 mars framställda interpellation, nr 95, och anförde:

Herr talman! Herr Wirmark har frågat mig om jag – med anledning av att Sveriges Radio på nytt sänt ett program som radionämnden fällt – anser att de bestämmelser som reglerar nämndens verksamhet behöver ändras eller preciseras, och herr Hernelius har frågat mig om jag vill verka för – och i så fall hur – att radionämndens uttalanden respekteras av de för programverksamheten inom Sveriges Radio ansvariga på sätt som av statsmakterna förutsatts.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Bakgrunden till frågorna torde vara ett fall som, enligt vad jag erfarit, för närvarande undersöks av radionämnden. Det skulle enligt min mening vara olämpligt att föregripa behandlingen av ärendet genom några uttalanden av det slag som frågeställarna efterlyser.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Carlsson för svaret – om det nu var något svar. Personligen tycker jag att statsrådet gjorde det lätt för sig när han sökte undvika att besvara den ställda frågan genom att utgå ifrån att interpellationen, som det gäller i mitt fall, var föranledd av ett speciellt ärende och att det, eftersom ärendet låg under behandling i radionämnden, var olämpligt att föregripa nämndens behandling.

Jag ber statsrådet observera min interpellation och dess formulering som lyder: Vill statsrådet verka för – och i så fall hur – att radionämndens uttalanden respekteras av de för programverksamheten

inom Sveriges Radio ansvariga på sätt som av statsmakterna förutsatts?

Bakgrunden till det var alltså inte ett fall utan flera händelser och flera uttalanden – i dagspressen bl. a. – som är gjorda av för programverksamheten delvis ansvariga personer inom Sveriges Radio. Pressen faller som bekant inte under radionämndens insyn och övervakning.

Jag vill kanske också säga att det förefaller mig egendomligt att när man frågar om hur statsrådet vill verka för radionämndens auktoritet, hänvisar han till nämnden. Det är faktiskt inte nämnden som skall verka för sin egen auktoritet. Det är statsmakterna som skall ge nämnden dess auktoritet och upprätthålla den.

Men låt oss gå till bakgrunden.

I det avtal som finns mellan Sveriges Radio och staten är det föreskrivet att radionämnden skall få det material som behövs för nämndens granskningsverksamhet. I själva radiolagen står det angivet i 7 § att för granskning av radioprogram som förekommit i rundradioutsändning finns radionämnden. I Kungl. Maj:ts instruktion för radionämnden står det att radionämnden skall granska programverksamheten och radioprogrammen, pröva anmärkningar och i övrigt se till om riktlinjerna för företagens programverksamhet, som är fastställda genom avtal mellan Kungl. Maj:t och företaget, följes.

Nu förekom efter en föreställning av den s. k. NJA-pjäsen en del uttalanden i dagspressen från vederbörande kanal – t. o. m. från ganska ansvariga personer där – som i stort sett innebar att vad radionämnden sade hade inte så stor betydelse. Det skulle inte påverka den fortsatta verksamheten nämnvärt.

Efter det reportage som visades i televisionen nyligen har det förekommit nya uttalanden i pressen. Jag citerar vad producenten för programmet skrev i Dagens Nyheter den 26 mars. Han hävdar där att det borde vara av allmänt intresse att få en del av radionämndens utslag satta under debatt: "Vi försöker så gott vi kan tolka radionämndens ofta svårtydbara 'domar' och rätta oss efter dem. – – – Hur skall man t. ex. tolka radionämndens utslag i fallet 'Den döende staden' eller 'NJA'? Det kan ju inte få vara så att vi av rädsla för radionämndens domar censurerar oss själva till den grad att vi äventyrar den vidsträckta yttrande- och informationsfrihet som enligt avtalet med staten skall råda i rundradion."

I annat sammanhang i en intervju i Aftonbladet den 2 april säger vederbörande: "När NJA-programmet hade fällts av radionämnden var det väldigt mycket förtvivlan här i huset: hur skulle man, sades det, över huvud taget kunna göra något alls i fortsättningen? Utslagen i fallen NJA och Berlinfilmen har verkligen inte varit till någon hjälp för oss som gör programmen." Så långt citerar jag dessa uttalanden.

Nu har ju var och en rätt att säga vad han vill i sina uttalanden. Jag citerar enbart därför att det kanske belyser en mentalitet, som finns i företaget, att radionämndens utslag inte är så bindande, en mentalitet som tar sig uttryck i att producenten i fråga tillåter sig ganska fria tolkningar av radionämndens utslag. Det är därigenom som nämndens auktoritet kan komma i fråga.

Är det då verkligen, statsrådet Carlsson, så svårt att svara ja eller nej på den av mig ställda frågan? Vill inte statsrådet verka för att radionäm-

dens auktoritet upprätthålles och respekteras? Jag utgår ifrån att han vill det. Det vore mycket märkligt annars. Varför då inte klart deklarerat detta i stället för att lämna ett undvikande svar?

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Herr Wirmark, som har riktat en fråga till utbildningsministern, är förhindrad att vara här i dag. Han har bett mig att ta emot svaret.

David Wirmark är en mycket korrekt person, och på hans vägnar ber jag att få tacka utbildningsministern för svaret. Själv skulle jag tyvärr knappast kunna uppbåda särskilt mycken tacksamhet.

Situationen är nämligen den att herr Wirmark hade bett utbildningsministern att få skjuta upp denna diskussion för att han själv skulle kunna delta. Herr Hernelius, som har interPELLERAT, har inte haft någonting att invända mot detta. Men utbildningsministern har vägrat att lämna sitt svar vid ett senare tillfälle.

Det är naturligtvis bra att man är angelägen att ge ett snabbt svar, dvs. det är bra om man har något att säga i sitt svar. Men varför ha så bråttom när svaret bara innehåller att man inte vill svara på frågan? Vi får knappast intrycket att utbildningsminister Carlsson är särskilt angelägen att föra en debatt om principerna huruvida Sveriges Radio skall ha rätt att sända program som har fällts av radionämnden. Han tycks inte heller vara angelägen att ta tillfället att stötta upp radionämndens ställning som det organ, som skall granska att Sveriges Radio följer avtalet med staten. Att denna radionämndens ställning har skadats allvarligt om det inträffade får passera utan vidare, är det väl inget tvivel om.

Herr Carlsson hade inte behövt vänta särskilt länge. Radionämnden behandlar ärendet nästa torsdag. Men det finns ju möjlighet för riksdagen att åter ta upp frågan när detta skett, så herr Carlsson får nog bereda sig på att så småningom komma ut med ett ställningstagande.

Radionämnden fick en förstärkt ställning vid radiobeslutet 1966. Man fick ett eget kansli, och herr Palme gjorde i sin proposition uttalanden om nämndens uppgift. Han ansåg denna "synnerligen betydelsefull" och betonade att "den förestående expansionen kommer dessutom att ställa större krav på radionämnden. Med ökat programutbud följer givetvis ett större antal program med kontroversiella eller andra inslag som kan föranleda prövning i nämnden."

Radionämndens instruktion fastslår ju att nämndens beslut i granskningsärenden inte kan överklagas. Därför är det så uppseendeväckande att Sveriges Radio nonchalerat nämndens utslag och åter sänt ett program som fällts av nämnden.

I radionämndens första utslag slogs det fast att programmet är subjektivt. Det är ett debattinlägg där producentens egen syn på Västberlin redovisas, inte en översikt som syftar till en objektiv bild av problemen.

Det är det minsta man kan säga. Programmet är verkligen ett

debattinlägg och ett mycket ensidigt sådant. Men det skall vi inte diskutera nu, eftersom det råder enighet om den saken. Det har även Sveriges Radio accepterat. Annars skulle det finnas mycket att säga om detta debattinlägg från saklig synpunkt. Det är inte någon särskilt högtstående form av debatt som producenten där för, och man väntar sig kanske av någon, som ger sig in på att debattera förhållandet mellan Östberlin och Västberlin, att vederbörande skall komma ihåg den viktigaste skillnaden i det förhållandet – att i Västberlin har människorna ett mått av frihet som de saknar på den andra sidan av Ulbrichtmuren. Men det är alltså en sak som ligger utanför den här överläggningen.

Det är anmärkningsvärt att Sveriges Radio har sänt detta program igen. Än mer anmärkningsvärda är de former under vilka det skedde. För det första sändes inte programmet som inledning till någon debatt, där andra meningar kunde komma till tals. Nu säger Sveriges Radio i sitt yttrande till radionämnden att man sände det i anslutning till en annan repris, Panorama av Henry Christensson. Till skillnad från vad TV 1-chefen gör gällande var avsikten, markerades inte detta samband vid presentationen av "Den döende staden". Jag har inte sett Panorama och vet inte om det var ett debattinlägg för motsatt ståndpunkt, eller om det var en översikt som syftade till att ge en allsidig bild. Möjlighet för någon att framföra kritiska synpunkter mot debattinlägget "Den döende staden" fanns det under alla förhållanden inte.

För det andra presenterades inte det här programmet som ett debattinlägg av producenten. I stället fick han själv hålla ett anförande före repriserna, som i långa stycken var en polemik mot radionämnden. När det t. ex. gällde nämndens sakanmärkningar mot programmet sade han att det är fel när radionämnden hävdar att han har utnyttjat modeller för att bedöma Östberlins nya centrum osv. – alltså en direkt polemik mot radionämnden.

För det tredje refererade han nämndens fällande utslag felaktigt med glidande formuleringar. Anmärkningen i radionämnden gällde inte bara att filmen presenterats som dokumentärfilm, utan "än mer den valda reportageformen". Det blir i producentens tappning att "tillsammans med den valda reportageformen" var beteckningen dokumentärfilm felaktig. Det här sättet att referera på ett glidande sätt är faktiskt betecknande för tekniken i hela detta TV-program. Man kan säga att producenten håller stilen. I stället för att presentera det som ett debattinlägg ställer han i sin kommentar när han skall visa programmet frågan: Kan man säga att detta program, "Den döende staden", visar hela sanningen om Västberlin eller visar programmet bara Västberlin som jag ser det? Den frågan ställer han. Det innebär alltså att han direkt ifrågasätter radionämndens uttalande att det gäller ett debattinlägg.

Vidare säger han: Hur är det med informativa program över huvud taget i detta avseende? -- dvs. han ger sig in på det enligt min uppfattning väldigt farliga och falska resonemanget att eftersom det inte finns någon absolut objektivitet, behöver man över huvud taget inte sträva efter objektivitet.

Sedan slutar han presentationen med att säga att många av de uppgifter som när programmet första gången sändes verkade chockerande

nu är ganska självklara. Han försöker alltså skapa intrycket att han "fått rätt" på sådana punkter, som föranledde det fällande uttalandet förra gången.

Svergies Radio tycks i sitt utlåtande till radionämnden åtminstone ha klart för sig att denna presentation är otillfredsställande, och det är alltid något, men man måste då fråga sig: Hur går det till på Sveriges Radio? Fungerar inte kommunikationerna? När man vidtar en så unik åtgärd som att återigen sända ett program som har fällts, diskuterar man då inte igenom hur det skall presenteras? Hade man inte gjort klart för producenten innebörden av nämndens uttalanden, när det var så uppenbart att han inte själv hade fattat denna innebörd?

Vidare hade man inte rättat till det som radionämnden hade anmärkt på från saklig synpunkt, bortsett från att man hade ändrat ett översättningsfel. Tvärtom polemiserar Sveriges Radio i sitt yttrande mot radionämnden och gör gällande att det var fråga om missförstånd. Några exempel.

Radionämnden uttalade beträffande en tidningshistoria om en yngling, som hade blivit skjuten vid försök att ta sig över muren, att programmet "ger en skev bild av verkligheten". Det är bara ett missförstånd, säger Sveriges Radio nu.

Radionämnden uttalade beträffande Östberlins centrum att detta avsnitt är vilseledande. Det är bara ett missförstånd, säger Sveriges Radio nu.

Radionämnden uttalade att ett mindre kategoriskt uttryckssätt hade varit på sin plats när det gäller omfattningen av flykten från väst till öst. Inget har framkommit som tyder på att producenten har fel och radionämnden har rätt, säger Sveriges Radio nu i sitt utlåtande.

Det står i radioavtalet att man skall kontrollera uppgifter. Jag vet inte vilka försök man har gjort att kontrollera denna uppgift, men en enkel uppringning till västtyska ambassaden skulle i alla fall ha givit det beskedet att den siffra, 1 000 i månaden, som enligt programmet skulle gälla för antalet flyktingar från väst till öst är orimlig. Det kan möjligtvis vara 1 000 om året.

Nämnden ansåg inte att dessa anmärkningar mot saktligheten i programmet var så grava att de föranledde anmärkning mot Sveriges Radio för brott mot avtalet. Det är en sak. Men när man sänder om programmet, borde man inte då rätta till felen, även om de var mindre allvarliga, och särskilt när de alla gick i samma riktning?

I stället polemiserar man mot radionämndens tidigare uttalanden. Vad är då innebörden i stadgandet i radionämndens instruktion att nämndens utslag skall vara utan appell?

Det står också i radioavtalets § 8 att fel skall beriktigas. Radionämnden har i detta fall uttalat att det är fråga om fel, även om de inte skall föranleda anmärkningar. Ändå är de inte beriktigade ens när man sänder programmet igen.

Det kanske mest allvarliga är slutligen presentationen av programmet, de s. k. puffarna och påannonseringen, som skulle presentera programmet som ett debattinlägg. Hur lät de?

1. Något kanske mest löjeväckande, men också symtomatiskt är, att

man på ett litet kokett sätt understryker att programmet är märkligt, så till vida att det är första gången som man sänder ett program som blivit fällt av radionämnden osv.

Vi kan göra det tankeexperimentet att t. ex. Aftonbladet, som är den tidning som blivit mest fälld av Pressens opinionsnämnd, skulle gå ut med löpsedlar med texten: Köp AB på söndag! Då får ni läsa alla våra övertramp. Då återger vi alla obehöriga intrång som vi gjort i människors privatliv. Mest fälld i svensk press!

Till Aftonbladets heder bör väl sägas att man inte har prövat denna hårda marknadsföring. På det området har Sveriges Radio ännu monopol.

2. Programmet presenterades som ett reportage, inte som ett debattinlägg, vilket klart strider mot radionämndens uttalande.

3. Man talar i en av förannonserna om Västberlins "artificiella tillvaro" som om detta vore ett faktum och inte ett klart värderande uttryck.

4. Någon markering av anknytningen till Panoramaprogrammet skedde inte, såvitt framgår av den utskrift som jag har fått.

Återigen ställer man sig frågan: Hur fungerar kommunikationerna inom Sveriges Radio? Det här var ju ändå en unik åtgärd, som om den alls skulle ha vidtagits borde ha varit väl genomdiskuterad och förberedd.

Av de uttalanden som producenten har gjort både före programmet och i tidningsintervjuer framgår det att han aldrig har accepterat radionämndens första utslag. Att radioledningen då inte bara har gått med på att sända programmet igen, utan dessutom låtit det ske i former som har valts av producenten, framstår som ytterst anmärkningsvärt, och det understryker ytterligare nonchalansen mot radionämnden.

Det är beklagligt att utbildningsministern inte i dag tog tillfället i akt att göra en principförklaring om radionämndens ställning. Jag hoppas att den inte dröjer alltför länge.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Herr Romanus började med en formaldebatt. Får jag bara säga på den punkten att tyvärr vet vi att ett problem som möter i den nya enkammarriksdagen är att enkla frågor kan skjutas upp torsdag efter torsdag, då vi har vanliga plenidagar med ärendebehandling. I dag föreligger inga ärenden till avgörande, och det fanns en chans även för ett statsråd som står långt ned på listan att få lämna sina svar. Det må väl därför vara ursäktat, herr talman, att jag har haft ambitionen att avlämna svar på olika frågor och interpellationer.

Vidare kan jag inte underlåta att konstatera, efter att ha lyssnat på herr Romanus, att det kanske trots allt hade varit bättre om herr Wirmark hade tagit emot sitt svar. Jag finner det ytterligt anmärkningsvärt att en person som i varje fall till helt nyligen varit medarbetare i Expressen står här i talarstolen och angriper en konkurrenttidning på det sätt som herr Romanus gjorde.

I sakfrågan kan jag ge herr Hernelius ett mycket kort svar, därför att herr Hernelius' inlägg skilde sig markant från herr Romanus'. Jag förstod nu att herr Hernelius bara ville ha ett kort svar i principfrågan, och här är mitt svar: Självfallet skall radionämndens utslag respekteras! Jag vill

Torsdagen den
15 april 1971

Ang. radionämndens verksamhet

gärna svara herr Hernelius alldeles klart på den punkten.

Det fall som jag trodde att herr Hernelius ville diskutera men som det senare visade sig att herr Romanus ville dra upp är ett fall som mot den här bakgrunden kommer att få en stor principiell betydelse. Som underlag – och det visar att radionämnden vill hävda sin auktoritet – har nämnden begärt utskrifter av programmet inklusive på- och avannonsering, utskrifter av samtliga puffar som herr Romanus talade om vilka förekommit i radio och TV samt yttranden från Sveriges Radio på vissa närmare angivna punkter. Man synes alltså eftersträva en helhetsbedömning av frågan med beaktande av det sammanhang i vilket programmet förekommit, det sätt på vilket det presenterats, eventuella ändringar i programmet jämfört med när det sändes förra gången, osv. Utan en sådan ingående undersökning anser sig alltså radionämnden tydligen inte kunna uttala sig i frågan.

Jag för min del vill naturligtvis inte göra några uttalanden innan radionämnden haft tillfälle att behandla ärendet. Det går, som herr Romanus påpekade, självfallet att efter radionämndens beslut komma igen och föra en principdebatt utifrån den här utgångspunkten. Men i dag kan jag för min del inte göra några ytterligare uttalanden i den konkreta sakfrågan.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Då fick jag alltså till sist svar, och jag är tacksam för det. Jag fick en klar deklARATION från statsrådet att han vill verka för att radionämndens auktoritet upprätthålles, om jag fattade honom rätt. Beskedet gläder mig. Jag hade inte väntat mig något annat, som jag sade nyss, men det är skönt att se det i protokollet och på tryck i alla fall. Jag hoppas det gör sin nytta inom företaget och att det därmed kan förhindra en tendens som jag har tyckt mig förmärka på några håll inom företaget: Att bli fälld i radionämnden, det är en fjäder i hatten.

Jag hoppas också att det gör nytta när det gäller att stävja en tendens som tar sig uttryck i att under allehanda undanflykter, under allehanda svepskäl och under allehanda tolkningsförsök mer eller mindre direkt söka sabotera radionämndsutslag.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Det är givetvis lovvärt när ett statsråd har ambitionen att ge snabba svar, men om ambitionen inte är större än att man avstår från att svara i sak, är det ju inte så väldigt imponerande. Då hade det faktiskt den här gången varit bättre om herr Carlsson hade hörsammat herr Wirmarks önskan att få vänta, och i stället kunnat ge ett svar med något innehåll. Att herr Carlsson stiger upp här i talarstolen är visserligen trevligt, men det är ännu bättre om han har något att säga.

Sedan måste jag erkänna att jag hade svårt att följa med herr Carlssons indignation över min illustration med Aftonbladet. Jag var visserligen för drygt tre år sedan anställd på Expressen, men jag finner mig ändå oförhindrad att ge Aftonbladet ett lovord någon gång, och det var ju det jag gjorde här. Jag sade att det var bra att Aftonbladet inte har förfallit till samma marknadsföringsmetoder som Sveriges Radio har gjort i detta

fall. Instämmer inte herr Carlsson i detta? Det är väl skönt att man inte på det sätt, som jag tycker att Sveriges Radio gjort i detta fall, koketterar med att man åter upprepar något som blivit fällt av opinionsnämnden.

Det är naturligtvis – jag instämmer i vad herr Hernelius yttrat på den punkten – tacknämligt om vi nu kan utgå från att utbildningsministern inom kort verkligen på allvar överväger vad man kan göra för att stärka radionämndens ställning, som otvivelaktigt blivit allvarligt skadad av att Sveriges Radio har sänt ett fällt program. Det hade varit ännu bättre om herr Carlsson hade kunnat säga rejält rakt ut i dag, att fällda program inte skall sändas igen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 17 Ang. beviljandet av tillstånd till utbyggnad av skogsindustrin i södra Sverige

Herr civilministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr *Dahlgrens* (c) den 24 mars framställda interpellation, nr 91, och anförde:

Herr talman! Herr Dahlgren har frågat mig om jag anser det från närings-, social- och lokaliseringspolitiska synpunkter vara befogat att avvakta resultatet av den av mig igångsatta utredningen av förutsättningarna för lokalisering av skogsindustrier inom vissa sydsvenska vattenområden innan några definitiva tillstånd för ut- eller tillbyggnad av skogsindustrin i södra Sverige beviljas.

Interpellanten antyder möjligheten att koncessionsnämnden för miljöskydd behandlar vissa ansökningar om skogsindustriell expansion i södra Sverige innan det nämnda utredningsarbetet slutförts. Koncessionsnämndens befogenheter är reglerade i lag. Jag kan givetvis inte ge några riktlinjer för hur koncessionsnämnden skall pröva till nämnden inlämnade ansökningar.

Den sakkunnige som för närvarande utreder förutsättningarna för lokalisering av skogsindustrier bl. a. i södra Sveriges inland tillkallades för att göra en översiktlig och allsidig bedömning av de lokaliseringsproblem som en skogsindustriell expansion inrymmer. Avsikten är att utredningsarbetet skall bli till gagn för både företagen inom branschen och myndigheter som har att bedöma hithörande frågor. Från regeringens synpunkt är det angeläget att försöka få fram ett så bra underlag som möjligt för de ärenden som i sista hand kan komma att föras till regeringens prövning.

Den sakkunnige, som enligt direktiven skall arbeta skyndsamt, skall bl. a. belysa lokaliseringsfrågorna från råvarusynpunkt. Redan ur den aspekten torde lokaliseringsfrågorna vara betydligt mera svårbedömda än vad herr Dahlgren antyder i sin interpellation. Utredningen skall också belysa lokaliseringsmöjligheterna med hänsyn till tillgången på processvatten och recipienter samt till andra förhållanden av betydelse för samhällsplaneringen.

Herr Dahlgren hänvisar till att en annan offentlig utredning – västsvenska skogsindustriutredningen – för två år sedan ansåg att

Nr 62

Torsdagen den
15 april 1971

*Ang. beviljandet av
tillstånd till utbyggnad
av skogsindustrin i södra Sverige*

Torsdagen den
15 april 1971

*Ang. beviljandet av
tillstånd till utbyggnad
av skogsindustrin i södra Sverige*

expansionen borde ske på vissa basorter i huvudsak i kustlägen. Herr Dahlgren anser att denna bedömning fortfarande bör gälla. Interpellanten bortser emellertid från den utveckling av reningstekniken som ägt rum under de gångna två åren och som innebär att man redan nu seriöst kan diskutera även inlandslägen. Enligt min mening är den pågående översynen av lokaliseringsfrågorna angelägen mot bakgrund av denna utveckling. Inlandslokalisering kan nämligen både från allmänna miljösynpunkter och av regionalpolitiska skäl vara att föredra framför lokalisering vid våra kuster.

Herr DAHLGREN (c):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på interpellationen.

Av svaret drar jag den slutsatsen att råvarutillgångarnas storlek är av väsentlig betydelse för skogsindustrins utbyggnad och lokalisering samt att regeringen som sista instans inte kommer att avgöra några ärenden förrän den av statsrådet tillsatta utredningen blir klar med sitt arbete och regeringen kan göra en samlad bedömning. Det är ett viktigt klarläggande som statsrådet gör; det bör skapa garantier för att tillståndsärendena blir allsidigt belysta, innan slutgiltigt tillstånd beviljas.

Statsrådet säger att koncessionsnämndens befogenheter är reglerade i lag. Det är jag naturligtvis medveten om, men eftersom jordbruksminister Bengtsson i ett interpellationssvar den 17 december 1970 framhöll "att utredningen kommer att underlätta koncessionsnämndens ställningstagande" ansåg jag att frågan var befogad. Koncessionsnämnden borde ju rimligen avvakta utredningens förslag, innan den gör ett ställningstagande.

Statsrådet säger vidare i sitt svar att jag bortsett från den utveckling av reningstekniken som ägt rum under de gångna två åren och som innebär att man redan nu seriöst kan diskutera även inlandslägen. Ja, jag skall gärna erkänna att jag inte är så tekniskt bevandrad när det gäller cellulosaindustrins framsteg beträffande reningsteknik, men jag tillåter mig trots detta ifrågasätta om inte statsrådet drar något långtgående slutsatser av denna utveckling. Samtidigt som en eventuellt förbättrad reningsteknik skapats har nämligen kraven på anläggningarnas storlek och vår ambitionsnivå beträffande vattendragens renhet ökat. Min uppfattning är att dessa faktorer tar bort effekten av den förbättrade processteknik inom cellulosaindustrin som statsrådet har hänvisat till. Jag bygger då min uppfattning på de krav som ansvariga myndigheter ställer på rening av cellulosaindustrins utsläpp.

Jag vet inte om – för att ta ett exempel – Hylte bruk kommer att klara myndigheternas krav. Gör man detta blir det av allt att döma med mycket knapp marginal, och det finns då anledning att fråga sig: Hur går det när exempelvis Hylte bruk vill bygga ut? Av tidningsuppgifter att döma är detta inte en hypotetisk fråga. Kan man med nuvarande lagstiftning beakta framtida av ekonomiska skäl nödvändiggjorda utbyggnader? Den frågan gäller naturligtvis inte bara Hylte bruk utan den är i högsta grad generell. Vi borde enligt min mening inte medverka till att anläggningar som saknar expansionsutrymme får uppföras. Min uppfattning är alltså att inlandslokalisering inte är något attraktivt alternativ i dagens läge.

I svaret berör statsrådet också regionalpolitiska motiv för en inlandslokalisering. Jag skulle gärna vilja utvidga den aspekten genom en motfråga: Vilka regionalpolitiska konsekvenser kommer en överutbyggnad av skogsindustrin i södra Sverige att få för landet i dess helhet, speciellt för Norrland?

Jag tackar än en gång statsrådet för svaret.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Jag kunde inte låta bli att begära att få deltaga i denna debatt mot bakgrunden av den diskussion som har förevarit här om skogsindustrins placering. Herr Dahlgren har hänvisat till att vissa basorter i huvudsak i kustlägena skall vara de lämpliga, och så har statsrådet svarat på hans fråga.

Det är en aspekt till som är utomordentligt viktig och som hör ihop med denna fråga, nämligen skogsindustrins placering mot bakgrunden av råvarutillgångarna. Om den nya tekniken ger möjlighet till rening på olika sätt, kommer givetvis den industri som sysslar med skogsprodukter att ha största chansen att klara sig om den ligger i anslutning till det område där skogsprodukterna finns.

Den som har studerat den reningsteknik, som utvecklats inte minst i Vaggeryd genom Munksjös verksamhet, vet att där man i går tog ut vattnet en gång tar man i dag ut det 4–6 gånger, och i morgon kan man räkna med att använda samma vatten 10–20 gånger. Det är just mot den bakgrunden som skogsindustrin hyser förhoppningen att kunna bygga ut den redan varande industrin i inlandet och till på köpet förbättra reningssituationen i de vattendrag som finns där.

Herr civilministern LUNDKVIST:

Herr talman! Jag skall självfallet inte ta upp något enskilt ärende till diskussion och behandling, eftersom det inte stämmer överens med den ordning som vi har att tillämpa för våra debatter här i riksdagen. Men i klarhetens intresse kanske det ändå finns skäl att slå fast, att koncessionsnämnden har att pröva framställningar av det här slaget enligt bestämmelserna i miljöskyddslagen. Koncessionsnämnden skall sörja för fullständig utredning av ärenden som kommer under dess prövning. Jag utgår från att nämnden tillgodogör sig det material ur pågående utredningar som kan vara av värde för dess bedömning. Den i interpellationen åberopade utredningen bör, som ett exempel, givetvis kunna bidra med sådant material.

Vi har emellertid i dag — det vill jag gärna säga — ingen lagstiftning som möjliggör etableringskontroll i fråga om skogsindustri på de skäl som herr Dahlgren har åberopat i sin interpellation, vare sig genom koncessionsnämnden eller genom någon annan myndighet. Jag delar dock herr Dahlgrens uppfattning att starka skäl talar för att samhället borde ha ett ökat inflytande över utnyttjandet av våra naturtillgångar i de här sammanhangen för att hindra negativa konsekvenser av den art som han pekar på i interpellationen.

Den utredning som pågår om förutsättningarna för lokalisering av skogsindustrier inom vissa sydsvenska vattenområden och det förberedel-

Nr 62

Torsdagen den
15 april 1971

*Ang. beviljandet av
tillstånd till utbyggnad
av skogsindustrin i södra Sverige*

Torsdagen den
15 april 1971

*Ang. ersättningen
vid ingripanden i
djurbesättningar för
att hindra epidemier*

searbete för en fysisk riksplanering som vi lovat att redovisa resultatet av under hösten kommer att ge oss underlag för att diskutera åtgärder som ökar samhällsinflytandet i bl. a. de sammanhang som herr Dahlgren har berört i sin interpellation.

Herr DAHLGREN (c):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet för detta ytterligare klarläggande.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 18 Ang. ersättningen vid ingripanden i djurbesättningar för att hindra epidemier

Herr jordbruksministern BENGTTSSON erhöll ordet för att besvara herr *Fågelsbos* (c) den 4 mars framställda interpellation, nr 70, och anförde:

Herr talman! Herr Fågelsbo har frågat mig om jag är villig medverka till att det skapas mera enhetliga ersättningsgrunder och om möjligt snabbare ersättning till producenterna i samband med ingripanden mot djurbesättningar för att hindra spridning av sjukdomar av epidemisk karaktär.

Ersättning av statsmedel vid olika slag av ingripanden i syfte att hindra spridande av smittsam sjukdom utgår enligt tre kungörelser, för det första epizootikungörelsen, för det andra kungörelsen om ersättning av statsmedel i vissa fall vid ingripanden i hälsovårdens intresse samt för det tredje kungörelsen med närmare föreskrifter om bekämpande av salmonellainfektion hos djur. Grunderna för ersättningsreglerna i dessa kungörelser har godtagits av riksdagen. I fråga om ersättning för ingrepp i djurbesättningar på grund av salmonella kan Kungl. Maj:t efter särskild prövning bestämma om högre ersättning än vad som anges i salmonellakungörelsen. Herr Fågelsbo har i interpellationen särskilt pekat på risken för bristande enhetlighet i handläggningen av ärenden om ersättning för ingripanden i djurbesättningar jämfört med ersättningar till producenter av varor. Bakgrunden till skillnaderna är bl. a. de olika möjligheterna för den ersättningsberättigade att själv förebygga uppkomsten av sjukdomsfallet. Jag har vid genomgång av ersättningsbestämmelserna inte kunnat finna annat än att de skillnader som föreligger är sakligt motiverade.

Som herr Fågelsbo framhållit är det viktigt att ersättning till följd av ingripanden för att hindra spridning av sjukdomar utgår så snabbt som möjligt. I proposition 1971:62 angående inrättande av statens livsmedelsverk m. m. har föreslagits att den del av veterinärstyrelsen som handlägger ersättningsärenden skall föras över till lantbruksstyrelsen. Tiden för handläggningen av ersättningsärenden kan därigenom minskas, då remiss till lantbruksstyrelsen inte behövs. Vidare kan nämnas att frågan om delegering från Kungl. Maj:t av vissa ersättningsärenden för närvarande bereds inom jordbruksdepartementet. Det är möjligt att en sådan delegering kan ytterligare påskynda handläggningen av ersättningsärendena.

Herr FÅGELSBO (c):

Herr talman! Jag ber att till jordbruksministern få framföra ett tack för att jag fått min interpellation besvarad. Den fråga jag har tagit upp i densamma berör dess bättre inte så många i vårt land, men de som drabbas kan komma att drabbas mycket hårt.

Om en epidemisk sjukdom av typ salmonella angriper en djurbesättning, måste givetvis samhället ingripa. Men samtidigt måste också de som berörs hållas skadeslösa genom det allmännas försorg.

Min fråga bygger på ett konkret fall. Smittade djur brändes för att smittans spridning skulle hindras, och det är ingenting att säga om den saken. För de brända djuren skulle givetvis ersättning utgå. Men så har inte skett vare sig till köparen eller till leverantören trots att veterinärstyrelsen givit tillstånd för veterinären att låta bränna djuren. Den direkta följden för leverantören blev faktiskt katastrofal. Ingen vågade köpa djur från en besättning där bränning av djur bevisligen skett på grund av salmonella. Följden blev att hela djurproduktionen måste upphöra. Här har vi en direkt följdverkan som är mycket stor och som drabbar en producent oförskyllt, eftersom ingen salmonellasmitta fanns.

Kan man tolka jordbruksministerns svar så, att även i ett fall som det jag har nämnt skälig ersättning skall utgå? I sista delen av svaret talas om förslag till vissa ändringar – att det alltså skall gå snabbare att behandla ersättningsfall. Det talas också om delegering. Jag måste säga att jag hälsar det med stor tillfredsställelse om man kan få en snabbare behandling av sådana här fall, och en hel del av vad statsrådet Bengtsson framfört i svaret betraktar jag som positivt.

Men som sagt: jag hade en delfråga till herr statsrådet.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Det är väldigt svårt att ge svar i ett enskilt fall, som ju hade lämpat sig bättre för en eventuell överklagning till Kungl. Maj:t, så att vi kunde ha prövat det. Mitt svar kan bara bli principiellt och allmänt.

Den sista frågan i herr Fågelsbos interpellation har vi alltså klarat av. Det är också min uppfattning att man skall vidta åtgärder så att utbetalning kan ske snabbt.

Men det förhåller sig ju på det sättet att om man behöver avliva djur enligt epizootikungörelsen – på grund av mul- och klövsjuka, mjältbrand eller något sådant – får vederbörande full ersättning. När det gäller ersättning i fråga om salmonella, så är de reglerna fastställda av riksdagen, och att man beträffande salmonella inte utan vidare har samma ersättning som enligt epizootikungörelsen hör samman med att vederbörande själv på grund av dålig hygien bland sina djur kan vara skuld till att salmonella uppkommit. Därför har man överlåtit åt Kungl. Maj:t att pröva om det skall utgå högre ersättning än 90 procent. Man kan i sådana fall, då vederbörande inte har någon skuld till det inträffade, ge exakt samma ersättning i båda fallen.

Om här nu har inträffat att man fått bränna upp en djurbesättning och vederbörande inte har fått någon ersättning, så är jag inte i stånd att ge annat besked än att det ju vore rätt lämpligt att den frågan kunde prövas. Om vederbörande verkligen av det skälet att man har avlivat djuren

genom *bränning* inte fått någon ersättning, då vill jag gärna att den frågan prövas, men jag kan här inte ge något besked.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 19 Ang. informationen till statspensionärer

Herr statsrådet LÖFBERG erhöll ordet för att besvara herr *Jonssons* i Mora (fp) den 27 januari framställda interpellation, nr 33, till herr socialministern, och anförde:

Herr talman! Herr Jonsson i Mora har frågat socialministern följande.

1. Vilka åtgärder har statens personalpensionsverk vidtagit för att sedan 1965 förbättra informationen till statspensionärerna om det pensionssystem de omfattas av?

2. Delar statsrådet den uppfattningen, att informationen behöver utökas och göras tillgänglig i enkla formuleringar inte bara för de nya pensionärerna utan också för de äldre?

3. Vill statsrådet i så fall medverka till att personalpensionsverket får möjlighet att lämna sådan information bl. a. genom att verket får ekonomiska resurser för ändamålet?

Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Statens personalpensionsverks informationsverksamhet har under de senaste fem åren vidareutvecklats och gjorts mer lättillgänglig. Några ord om den verksamheten men också om den övriga information i pensionsfrågor som förekommer kan vara på sin plats.

Varje blivande statspensionär får från pensionsverket ett pensionsbevis med uppgift om pensionsförmånens bruttobelopp, om lönegrad vid den förutsatta avgångstidpunkten och, när pensionen är avkortad, om den del som pensionen utgör av hel pension. I beviset informeras vidare om att pensionen är en kompletteringspension och om hur den beräknas med hänsyn till socialförsäkringsförmåner.

När statspensionären blir berättigad till allmän tilläggspension och folkpension jämte eventuellt pensionstillskott får han från försäkringskassan ett skriftligt besked om beloppet av dessa förmåner. Han får samtidigt av kassan underrättelse om att kompletteringspensionen och socialförsäkringsförmånerna betalas ut av pensionsverket i ett belopp.

En gång om året får statspensionären från pensionsverket en specifikation som visar hur stor del av det utbetalade pensionsbeloppet som är allmän tilläggspension och folkpension.

Pensionär – och även den som fortfarande är i tjänst – får, om han så önskar, en inom pensionsverket utarbetad skriftlig redogörelse för det statliga pensionssystemet. Redogörelsen beskriver i förenklad form gällande regler för hur den statliga pensionen ändrar sig när socialförsäkringsförmåner utgår samtidigt. Pensionär med rätt till socialförsäkringsförmåner får då också en specifikation som visar hur hans kompletteringspension är beräknad.

Den aktiva personalen har nu bättre möjligheter än tidigare att få information i pensionsfrågor hos anställningsmyndigheten. Pensionsver-

Torsdagen den
15 april 1971*Ang. informationen
till statspensionärer*

ket har nämligen tillställt anställningsmyndigheterna en katalog med anvisningar för handläggning av pensionsärenden samt anordnat kurser för arbetstagare som handlägger sådana ärenden.

Personalen hos vissa av anställningsmyndigheterna är ytterligare tillgodosedd i informationshänseende. Där tillämpar man sedan någon månad tillbaka på försök ett personaladministrativt datasystem som ökar informationen om pensionsförhållandena. De tjänstematrikelutdrag, som man ämnar tillställa arbetstagarna vartannat år, kommer att innehålla vissa från pensionssynpunkt betydelsefulla uppgifter som t. ex. om tidpunkt för erhållande av pensionsskydd och om ledigheter av betydelse för tjänsteårsberäkningen.

De statsanställdas huvudorganisationer bidrar verksamt till att informera i pensionsfrågor. Informationen sprids främst genom handböcker och artiklar i facktidkrifter. Dessutom förekommer kursverksamhet.

Av vad jag nu har sagt framgår, hoppas jag, att det läggs ned ett förtjänstfullt arbete på att informera om vad som gäller enligt statens pensionsbestämmelser.

Trots detta tycks det finnas många pensionärer som vet alltför litet om det statliga pensionssystemet. En del har fått den uppfattningen att de berövas de höjningar av folkpensionen som tillkommer övriga folkpensionärer. Också i vissa andra avseenden har det visat sig svårt att klargöra innebörden av gällande regler för beräkning av den statliga kompletteringspensionen med hänsyn till socialförsäkringsförmåner.

Enligt min mening är det därför motiverat med en ökad information åt pensionärerna. Det primära målet bör vara att så enkelt och lättförståeligt som möjligt belysa hur det statliga pensionssystemet kompletterar den allmänna försäkringen och hur den statliga pensionen konstruerats för det ändamålet. Även i övrigt bör informationen gälla pensionsfakta av särskilt intresse för dem som redan gått i pension.

Jag är beredd att medverka till att man utarbetar en så uppbyggd pensionsfolder och delar ut den till alla statspensionärer.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att man för närvarande undersöker i vad mån de statliga pensionsbestämmelserna kan förenklas. En arbetsgrupp tillsatt av statens avtalsverk och de statsanställdas huvudorganisationer utför den undersökningen. När översynen av bestämmelserna gett mera påtagliga resultat kommer jag att överväga det då föreliggande behovet av ökad information.

Herr JONSSON i Mora (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Löfberg för det utförliga svaret på min interpellation. Med tillfredsställelse kan jag också notera det positiva sätt på vilket statsrådet bedömt frågorna i det svar som lämnats.

Som jag nämnt i min interpellation möter man ofta vid personliga samtal och i brev – eller man ser det i insändare i tidningarna – en kritik av det pensionssystem som gäller för statspensionärer och som till viss del kan gälla också för kommunalt anställda. Den fråga som oftast kommer tillbaka gäller samordningen mellan tjänstepension och folkpension. Det är inte behövligt att här rekapitulera detta, och det är inte heller lätt,

eftersom bestämmelserna för många ter sig invecklade och svärbegripliga. När t. ex. en statspensionär, som pensionerats vid 65 års ålder, uppnår 67 år, sker denna samordning mellan tjänstepension och folkpension och eventuellt andra pensionsförmåner. Det är då pensionären upptäcker att den samlade pensionen inte som många tror avsevärt höjs, utan en reducering av tjänstepensionen kommer att ske genom samordningsförfarandet.

För många är detta svärförståeligt, särskilt för sådana som inte satt sig in i gällande bestämmelser eller fått någon information om dem. Låt mig belysa det genom att citera något litet ur en insändare i en tidning:

”Folkpensionen – vart tog den vägen?

Det klagas mycket över att pensionerade stats- och kommunalanställda och deras efterlevande på ett orättmätigt sätt har fränkants sin folkpension.

Det finns starka skäl för att instämma i detta. Konfiskationen sker på det sättet att folkpensionen – till huvudsaklig del – varje månad dras av från den tjänstepension som, heter det, den kommunal- eller statsanställda tjänat in genom en lägre kalkylerad lön för tjänsten under en avsevärd tidsperiod, ofta 40 tjänsteår.

Tjänstepensionen är sålunda en med tjänst intjänad löneförmån som uppskjutits för utbetalning i form av pension vid inträdet i tjänstepensionersålder. Då den stats- eller kommunalanställda sedan når 67 års ålder finner han till sin häpnad att den huvudsakliga delen av folkpensionen dras av från tjänstepensionen, d. v. s. tjänstepensionen sänks nu mycket. Hans uppgift har sålunda endast varit att betala in pensionsavgifter utan att få pension, en självklar rätt som alla medborgare har.

De pensionerade stats- eller kommunalanställda har således diskriminerats. Systemet har lett till orimliga konsekvenser, stora grupper av änkor efter framlidna stats- eller kommunalanställda får ofta inte stor slant per månad i tjänstepension sedan skatt och folkpension dragits av.”

Så långt citatet ur insändaren.

Jag tycker att det belyser den problematik som diskussionen ibland rör sig om, en problematik som också kan grunda sig på missförstånd emedan man inte vet hur systemet verkar.

Även statsrådet berör detta något i sitt svar. I och för sig kunde man diskutera sakfrågan, t. ex. de reduceringsregler som gäller vid samordningen och som gör att många uppfattar samordningen som en orättvisa. Men detta är i första hand en sak som det träffas uppgörelse om mellan parterna, och bruttopensionssystemet har ju godkänts av de statsanställdas huvudorganisationer, så det finns inte anledning att gå in på den saken här.

Det kan emellertid vara värt att understryka att informationen i dessa frågor inte varit tillfredsställande. Det är därför vi från folkpartiet redan 1965 i en motion framförde ett förslag om en informationsbroschyr rörande den statliga tjänstepensioneringen.

Nu har jag i interpellationen frågat vilka åtgärder statens personalpensionsverk vidtagit för att förbättra informationen till statspensionärerna om det pensionssystem de omfattas av. Statsrådet har också i sitt svar redogjort för den informationsverksamhet som under de senaste fem

åren vidareutvecklats. Bland annat framhålls det att varje blivande statspensionär får ett pensionsbevis med information om förmåner, och när han blir berättigad till ATP och folkpension får han från försäkringskassan ett skriftligt besked om beloppet av dessa förmåner. Det sägs också att pensionärer som så önskar får en inom pensionsverket utarbetad skriftlig framställning om det statliga pensionssystemet med en redogörelse för hur den statliga pensionen ändrar sig när socialförsäkringsförmånerna samtidigt utgår. Frågan är bara i hur stor utsträckning det förekommer och hur ofta man utnyttjar denna möjlighet att få den ytterligare informationen. Frågan är också om det material man då får är så lättbegripligt att det underlättar för vederbörande att förstå innebörden i pensionssystemet.

Det är också viktigt att information förekommer genom de statsanställdas egna organisationer.

I svaret instämmer statsrådet i min synpunkt att det fortfarande brister i informationen till många pensionärer. I interpellationen har jag framhållit att informationsbehovet hos de äldre pensionärerna knappast täcks genom den information som nu ges i olika former. Det föreligger behov av ytterligare information, och jag noterar att detta också understryks av statsrådet.

Att den information som ges från statens sida är svårbegriplig för pensionärerna framgår av svaret, där det heter: "Också i vissa andra avseenden har det visat sig svårt att klargöra innebörden av gällande regler för beräkning av den statliga kompletteringspensionen med hänsyn till socialförsäkringsförmåner."

Jag vill gärna betona att statsrådet i svaret också understryker vad som i interpellationen framhålles om behovet av en ökad information till pensionärerna. Statsrådet säger: "Det primära målet bör vara att så enkelt och lättförståeligt som möjligt belysa hur det statliga pensionssystemet kompletterar den allmänna försäkringen och hur den statliga pensionen konstruerats för det ändamålet."

Statsrådet förklarar också att han är beredd att medverka till att "man utarbetar en så uppbyggd pensionsfolder och delar ut den till alla statspensionärer". Jäg hälsar detta med tillfredsställelse och vill bara fråga statsrådet, hur snart man kan förvänta sig att en sådan folder kan komma att färdigställas och utdelas.

Slutligen omnämner statsrådet i sitt svar att en arbetsgrupp tillsatts av statens avtalsverk och de statsanställdas huvudorganisationer för att undersöka i vad mån de statliga pensionsbestämmelserna kan förenklas. Det är klart att mycket vore vunnet om samordningssystemet kunde avlösas av ett annat och enklare system. *Intressant vore om statsrådet kunde meddela hur snart resultatet av denna arbetsgrupps arbete kan väntas föreligga.*

Herr talman! Med det positiva svar som jag fått på min interpellation har jag ingen anledning att polemisera mot statsrådet. Jag vill bara uttala förhoppningen att den ytterligare information, som vi tydligen är överens om behövs, kan komma till stånd snarast möjligt, och jag ber än en gång att få tacka för svaret.

Torsdagen den
15 april 1971

*Ang. informationen
till statspensionärer*

Herr statsrådet LÖFBERG:

Herr talman! Bara några ytterligare kommentarer i anslutning till herr Jonssons inlägg. Jag skall i likhet med herr Jonsson inte gå in på frågan om det berättigade i dessa samordningsregler – huruvida de är för stränga eller för milda. Det är en sak som avgörs förhandlingsvägen, och den saken skall vi alltså inte diskutera.

Jag kan hålla med herr Jonsson om att det är många som inte förstår de nuvarande samordningsreglerna. Detta framgår av mitt svar, och jag vill understryka det. Trots vad verket gjort genom kurser, upplysning och all den verksamhet som jag redogjort för, är det ändå en hel del människor som inte förstår detta med samordningen, utan tror att de genom den blir berövade en förmån. Det är ju fel! Som herr Jonsson framhöll beror detta – jag vill gärna understryka det – på missförstånd från pensionärernas sida. De har helt enkelt inte förstått vad bruttopensionssystemet går ut på, och då är det givetvis väldigt angeläget att göra vad som är möjligt för att undanröja detta missförstånd. På den punkten är alltså herr Jonsson och jag helt överens.

Jag vill också gärna understryka vad jag framhållit i mitt svar, nämligen att verket under denna femårsperiod på olika sätt har sökt förenkla informationen och få den att nå ut till allt fler grupper. Men trots vad som gjorts finns det utrymme för initiativ, och det är ett sådant som jag har lovat att ta.

Herr Jonsson frågade mig konkret, huruvida pensionärerna utnyttjar den promemoria, som verket tillhandahåller de pensionärer som önskar ytterligare information. Jag vill svara att den utnyttjas i ganska stor utsträckning. Den ligger alltså inte outnyttjad, utan den är ett effektivt led i denna informationsverksamhet och kommer en hel del pensionärer till del.

Men trots detta – jag understryker det igen – finns behov av ökad information. Herr Jonsson ställde en konkret fråga till mig om hur snabbt en folder skulle kunna arbetas fram. Jag tror att vi ganska snart skall kunna få fram en sådan – i varje fall bör det inte ta längre tid än ett år. Inom denna tid bör vi kunna få fram en sådan folder, förenklad och framställd efter alla den moderna teknikens regler, för att på det sättet göra det möjligt att sprida ytterligare information i den här frågan.

Jag vill till sist, herr talman, tillägga att vad vi än gör, hur vi än anstränger oss i denna ytterst viktiga angelägenhet, kommer ändå informationen att bli besvärlig, därför att den bygger på en så komplicerad bakgrund. Den måste utgå från så många invecklade fakta, att det torde vara svårt att – hur vi än anstränger oss och hur våra ambitioner än utvecklas – göra den så klar och tydlig som många pensionärer skulle önska. Det är därför att hoppas att det förenklingsarbete som pågår i avtalsverkets regi och som jag också hänvisat till skall leda till resultat: ett förenklat pensionssystem. Ytterst är det ett sådant vi skall sikta till för att göra det möjligt att sprida en populär information om statspensionerna.

Hur snabbt förenklingsarbetet kan leda till resultat vågar jag inte uttala mig om i annat än mycket allmänna ordalag. Jag hoppas att de nu pågående förhandlingarna skall kunna leda fram till ett delresultat i form

av förenklingar i pensionssystemet.

I stort sett tycks herr Jonsson och jag vara överens, herr talman, och det är bra – då kan vi sträva åt samma håll.

Herr JONSSON i Mora (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för det kompletterande svaret. Det framgår av detta att det tydligen inom en relativt snar framtid – i varje fall inom ett år – går att få ut foldern för upplysning till pensionärerna.

Statsrådet sade att det är ganska svårt att framställa den beroende på att informationen måste bygga på många komplicerade fakta. Det är just svårigheterna för pensionärerna att förstå innebörden i systemet som ligger bakom hela denna diskussion.

Också jag vill konstatera att statsrådet och jag i stort sett är överens i våra synpunkter på den här frågan. Jag vill ännu en gång uttala förhoppningen om att en bättre information skall komma till stånd snarast möjligt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 20 Ang. hemuppgifterna i grundskolan

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr *Stålhammars* (fp) den 2 mars framställda interpellation, nr 63, och anförde:

Herr talman! Herr Stålhammar har frågat mig, om jag är villig att klarlägga i vilken utsträckning hemuppgifter skall ges i grundskolan.

I skilda sammanhang har uttalats önskemål om reducering av elevernas arbetsbörda. Detta kan åstadkommas genom minskning av antalet veckotimmar eller av hemarbetet eller på båda dessa vägar samtidigt. På grundskolestadiet har den första vägen bedömts mindre lämplig. Eleverna i grundskolan behöver ofta skolans direkta hjälp och stöd för att kunna utföra sina arbetsuppgifter. I samband med införandet av den nya läroplanen har därför rekommenderats att arbetet i största möjliga utsträckning förläggas till skolan.

I avsnittet mål och riktlinjer i grundskolans läroplan uttalas bl. a. följande: "Den nödvändiga handledningen (av eleverna) ges bäst i samband med undervisningen i skolan, där eleverna under lektionerna också bör få utföra huvuddelen av sitt arbete." Skolstadgans bestämmelser har samma innebörd.

En sådan förskjutning av arbetets tyngdpunkt har ansetts möjlig genom förändringar i skolans arbetsätt – bl. a. införande av längre sammanhängande arbetspass och ökade möjligheter att ge eleverna individuell studiehandledning.

De allmänna anvisningar som skolöverstyrelsen meddelar i läroplanen är som bekant inte avsedda att i detalj reglera skolans verksamhet. Stor frihet föreligger för läraren i hans arbete. De anvisningar som lämnas om hemuppgifterna är självfallet mer eller mindre tillämpliga i olika ämnen.

Nr 62

Torsdagen den
15 april 1971

Ang. hemuppgifterna i grundskolan

Torsdagen den
15 april 1971

*Ang. hemuppgifter-
na i grundskolan*

Hänsyn måste tas till de arbetssätt och läromedel som används. Elevernas skilda behov, möjligheter och intressen måste beaktas. Härav följer att något allmängiltigt svar på interpellantens fråga inte kan ges. Skolstadgans förbud mot hemuppgifter till dag efter söndag, helgdag eller helldag är ovillkorligt. I övrigt har – som framhålls i skolöverstyrelsens anvisningar – skolledningen ett ansvar för att de principiella riktlinjerna tillämpas på ett förnuftigt sätt.

Herr STÅLHAMMAR (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret. Detta svar innebär ju ett klarläggande av att det egentligen fortfarande råder oklarhet om huruvida man skall ge hemuppgifter i grundskolan eller ej. Att detta på många ställen inom skolan av lärare, föräldrar och skolledare medför osäkerhet och olust, är farligt i all synnerhet när man håller på att genomföra skolreformer. Det hade varit bättre om utbildningsministern mera velat precisera i vilken utsträckning man skall följa upp de intentioner som man hade när man en gång införde grundskolan och enligt vilka man skulle se till att elevernas arbeten till största delen genomfördes i skolan.

Det kan ju fortfarande förekomma att man rutinemässigt ger kollektiva hemuppgifter. Det strider direkt mot de anvisningar läroplanen ger. Men det strider inte mot vad stadgan säger. Kollektiva hemuppgifter som förhörs rutinemässigt vid följande lektion kan alltså inte vara en lämplig metod i den skola som vi för närvarande har, där vi skall ha individuella hemuppgifter baserade på elevernas egna förutsättningar och intressen.

Det är klart att i detta läge måste ämnes- och stadiekonferensen i skolan se till att omfattningen och inriktningen av hemuppgifterna blir sådana att de inte uppfattas såsom orättvisor i den fördelning av hemuppgifter som för närvarande är fallet i skolan. Ibland kan det ju hända att man i ena parallellen ger eleverna många hemuppgifter och i den andra kanske inga alls.

Lärarens frihet skall givetvis bibehållas. Det är naturligt, men enligt läroplanen skall också läraren och eleven gemensamt planera arbetet och dit kan också hemuppgifterna höra. Sedan är det naturligtvis också klart att det råder olika förhållanden inom olika ämnen och stadier.

Såsom jag ser detta bör strävan vara att hemuppgifterna till största delen skall ges i skolan. Så långt är vi alltså överens. Det jag fortfarande tycker är oklart är: Kan man garantera att vi kommer dithän att det skapas sådana betingelser att det verkligen blir möjligt att utföra dessa uppgifter i skolan?

Skolarbetstidsutredningen betonade ju mycket starkt att allt skolarbete skulle göras i skolan. Det är rätt naturligt att man vill ha det på det viset, eftersom vi vet att så väldigt många elever kommer från familjeförhållanden, där de inte har möjlighet att sitta i lugn och ro och göra sina hemuppgifter och där de inte har möjlighet att kunna få hjälp av föräldrarna. Det finns alltså sociala handikapp, som direkt motverkar skolans övergripande mål. Det finns också geografiska handikapp, som gör att vissa elever som bor nära skolan har mycket lättare att klara av detta än dem som kanske har skolskjutsar på upp till två timmar om

dagen. Det finns fysiska handikapp i form av olika boendemiljö. Mot detta står så kravet på att det behövs någon form av enskilda studier eller individuella studier, eftersom vi vet att dessa har en fostrande och utvecklande effekt när det gäller att personlighetsdana eleverna.

Jag fick genom utbildningsministerns svar nu reda på att enligt de nya metoder som tillämpas i skolan med längre arbetspass det blivit lättare att individualisera undervisningen i skolan. I själva verket är det väl tvärtom för närvarande på högstadiet, där det i väldigt stor utsträckning blivit så att det genom systemet med samlade arbetsområden, med storklassundervisning omfattande upp till 90 elever på en gång har blivit mindre möjligheter till individuell undervisning. Det finns många anledningar till att detta inte fungerar.

Den första är statsbidragssystemets nuvarande utformning. Genom att det är uppbyggt på ett så stelt sätt finns det inte möjligheter att frigöra lärare i större utsträckning för att fungera som individuella handledare för eleverna, bortsett från det som gäller i klinikundervisningen.

Den andra bidragande orsaken är läromedelshanteringen. Trots att det från skolans sida under många år har framförts krav på att problemet i fråga om läromedelshanteringen i skolan måste lösas, har vi fortfarande en tillsynsläroinstruktion som är utfärdad innan läroplanen av 1962 utarbetades. Den är nu ungefär 11 år gammal och alltså avpassad för helt andra förhållanden än som gäller i skolan för närvarande.

En tredje orsak är lokalerna. Man har nu rum som är anpassade för 15 eller 30 elever men mera sällan försedda med individuella studiemöjligheter eller med storgruppsstudiemöjligheter.

Den fjärde orsaken är att det inte finns möjlighet till individuell studiehandledning. Skall sådan förekomma, måste man satsa på detta med kommunala medel.

Den femte orsaken är att åtminstone inte de äldre lärarna är utbildade för att kunna ge individuell handledning i större utsträckning.

Jag tror också att man skall ha klart för sig att hemuppgifterna också kan ha en positiv effekt när det gäller att förmedla kontakten mellan hem och skola, åtminstone för de föräldrar som är intresserade av skolan och som följer med vad deras barn gör. Men om vi nu vill att alla föräldrar skall få denna möjlighet, skulle det kunna tänkas att på något sätt möjligheter inrättades för föräldrarna att komma till skolan för att kanske hjälpa eleverna med individuella studier där.

Jag instämmer fullständigt i målsättningen för hemuppgifterna men kan inte konstatera att situationen för närvarande är speciellt ljus när det gäller tillämpningen. Därför vill jag fråga utbildningsministern vad han mera konkret tänker göra för att se till att vi får en kantring över mot att hemuppgifterna till största delen görs i skolan, exempel kan vara de praktiska åtgärder som jag tidigare nämnt, dvs. lärarhandledning, ändrade statsbidragsbestämmelser, ändrad lokalutformning och liknande.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! När det gäller statsbidraget förekommer nu kontakter för att utröna möjligheterna till en större flexibilitet och för att underlätta lösningar som stämmer bättre överens med de lokala önske-

Torsdagen den
15 april 1971

*Ang. hemuppgifter-
na i grundskolan*

målen. I fråga om lokalerna gäller att de tyvärr ofta är en mera långsiktig väg ur en svårighet. Vi kan inte bygga om våra skollokaler i takt med läroplanerna. Det skulle bli en alltför kostsam börda. Men det är klart att det är viktigt att vi i samband med att vi ändå successivt förnyar lokalbeståndet har i minnet de synpunkter som herr Stålhammar här anförde.

Den stora frågan är emellertid om det råder för stor oklarhet i fråga om hemuppgifter. Jag vill inte förneka att en oklarhet råder här och var. Men ett annat ord för oklarhet kan också vara flexibilitet. Och då blir det genast något mera positivt. Jag tror trots allt att det stora flertalet lärare, föräldrar och elever föredrar att ha denna möjlighet att avväga i den enskilda situationen hur man skall gå till väga när det gäller hemuppgifterna. Jag tror för min del att det vore olyckligt att försöka genom detaljregleringar binda ytterligare detta område.

Och mitt svar på herr Stålhammars allmänna fråga blir därför att jag för närvarande inte tror att det skulle vara lyckligt att vidta den typen av åtgärder.

Herr STÅLHAMMAR (fp):

Herr talman! Statsbidragsbestämmelsernas förändrade utformning är någonting positivt, och jag hoppas att detta kommer att slå igenom ganska snart. Förändringen borde naturligtvis gjorts mycket tidigare, eftersom vi för närvarande har ett statsbidragssystem som är utformat för en helt annan skola än den vi nu har infört.

När det gäller skollokalerna håller jag naturligtvis med utbildningsministern om att man inte kan göra om lokalerna i takt med skolreformerna. Däremot skulle det ibland vara bättre att anpassa skolreformerna efter skollokalerna. Men i nuvarande läge borde man kunna utfärda anvisningar om hur lokalerna ganska enkelt kan inredas för att ge möjlighet till individuella studier. Vi kan inte vänta till dess hela skolsystemet en gång till skall byggas om rent lokalmässigt sett. Dessutom har vi inte råd till en sådan förändring.

Man kan ha olika uppfattningar om vad som är oklarhet och flexibilitet. Det kan vara beroende av vilken sida man står på. Jag uppfattar utbildningsministerns senaste uttalande som ett klarläggande när det gäller hur man skall använda hemuppgifterna i skolan. Jag tror inte heller på några detaljregleringar för närvarande, men det jag vänder mig emot är detta: Har vi utformat en skola där vi har formulerat målen för social utveckling, personlighetsdanning och kunskapsmeddelande, då skall vi se till att alla metoder och åtgärder i den skolan samverkar för att vi skall kunna nå de mål som är uppsatta. Utifrån den utgångspunkten kan inte kollektiva rutinmässiga hemuppgifter vara lämpliga utan där måste vi ha individuella hemuppgifter som är anpassade till elevernas egna intressen och förutsättningar. Och i största möjliga utsträckning skall dessa göras i skolan, där materielen finns och där de som skall kunna hjälpa eleverna finns. Dit skall också föräldrarna kunna komma för att de skall få arbeta och känna sig hemma i skolmiljön.

Men för att vi skall kunna nå dit, måste den möjligheten göras attraktiv genom att faciliteter ställs till förfogande så att vi får en

kantring över från det traditionella hemuppgiftssystemet till ett system som är bättre avpassat för den skola som vi nu har.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 21 Ang. möjligheterna till utbildning för sekreteraryrket

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr *Wikströms* (fp) den 2 mars framställda interpellation, nr 64, och anförde:

Herr talman! Herr Wikström har frågat mig om jag anser att det finns tillfredsställande möjligheter till utbildning för sekreteraryrket, särskilt med hänsyn till behovet av internationell praktik.

Inom ramen för det allmänna skolväsendet finns det ett flertal utbildningsvägar som ger utbildning för sekreteraryrket. På såväl den tvååriga som den treåriga ekonomiska linjen i gymnasieskolan ges t. ex. sådan utbildning.

I gymnasieskolan erbjuds även olika former av sekreterarutbildning genom s. k. högre specialkurser, dvs. kurser där man för inträde kräver kunskaper motsvarande fullbordade gymnasiala studier. Ekonomisk specialkurs är en sådan högre specialkurs. Den består av tre terminskurser. Av de specialiseringar som erbjuds inom ramen för denna utbildning märks en särskild gren för chefssekreterare och chefsassistenter under den tredje terminskursen. En annan möjlig specialisering är den s. k. kombinerade studiekursen. Den ger en bred ekonomisk utbildning som är särskilt lämpad för dem som har för avsikt att ägna sig åt internationellt arbete.

En annan högre specialkurs inom gymnasieskolan är en ettårig sekreterarkurs i vilken ingår bl. a. ämnenä svenskt, engelskt, tyskt och franskt affärsspråk, stenografi på engelska och svenska och kontorsorganisation med sekreterarkunskap. Denna kurs ingår också tillsammans med universitetsutbildning i moderna språk i en s. k. kombinationsutbildning för blivande sekretetare. Kombinationsutbildningen finns i två varianter, den ena på tre terminer, den andra på fyra.

Vid filosofisk fakultet finns vidare möjlighet att avlägga s. k. sekreterarexamen.

Vid vissa enskilda statsunderstödda yrkesskolor ges också sekreterarutbildning.

Som framgår av den här lämnade redogörelsen finns en rad olika utbildningsvägar som ger möjlighet till utbildning för sekreteraryrket. Den studerande som önskar det kan i åtskilliga fall genomföra utbildningen i etapper för att exempelvis mellan etapperna skaffa sig praktik i utlandet. En sådan uppläggning av studierna torde vara lämplig främst i fråga om de eftergymnasiala utbildningsvägarna och specialkurserna inom gymnasieskolan.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Sekreterarskolan, som drivs av Kursverksamheten vid

Nr 62

Torsdagen den
15 april 1971

*Ang. möjligheterna
till utbildning för
sekreteraryrket*

Torsdagen den
15 april 1971

*Ang. möjligheterna
till utbildning för
sekreteraryrket*

Stockholms universitet, har som inspektor professor Torsten Husén. Dess kurser anordnas i samarbete med brittisk-svenska handelskammaren, tysk-svenska handelskammaren, British Centre, Centre Français och Deutsches Zentrum. Sekreterarskolan står under skolöverstyrelsens in-seende och eleverna har rätt att söka statliga studiemedel. Så står det i en attraktiv broschyr som Kursverksamheten i Stockholm gav ut någon gång före jul och som ligger till grund för rekryteringen till sekreterarskolan för läsåret 1971/72.

Jag vill tacka utbildningsministern för svaret på min interpellation, som avsåg frågan om vi har det tillfredsställande ordnat när det gäller sekreterarutbildning med möjligheter till internationell praktik.

Sedan sex år står sekreterarskolan under statlig tillsyn och det har gett eleverna rätt att uppbära studiemedel. I höstas begärde skolans huvudman, Kursverksamheten, att sekreterarskolan även efter den 1 juli 1971 skulle få stå under statlig tillsyn. Något statligt bidrag har sekreterarskolan aldrig fått eller begärt. Skolöverstyrelsen tillstyrkte framställningen i ett mycket positivt utlåtande, ur vilket jag vill citera några korta rader:

”Kursverksamhetens sekreterarutbildning skiljer sig från de ovan nämnda främst genom att en stor del av utbildningen sker i engelsk- och fransk- eller tyskspråkigt land, varvid eleverna ju jämsides med skolundervisningen arbetar på kontor. Detta torde medföra fördel för färdigheten i respektive främmande språk jämfört med motsvarande utbildning helt i Sverige.

Den fördel utbildningen i utlandet kan anses ge skulle alltså inte innebära någon kostnadsökning för det allmänna. Skulle sekreterarskolan i fortsättningen inte bli ställd under SÖ:s in-seende med åtföljande indragning av studiemedel för eleverna skulle en överströmning till andra utbildningsformer förmodligen bli följden, vilket i sin tur skulle kunna medföra krav på ökad volym av respektive utbildningar.”

Som en chock kom sedan Kungl. Maj:ts beslut i februari i år, där man lämnade ansökan om fortsatt statlig tillsyn utan bifall. Nu får det här beslutet från departementets sida omedelbara och allvarliga konsekvenser för elever och personal.

Som jag antydde genom att hänvisa till broschyren har förberedelsearbetet för nästa läsår kommit långt. När det gäller att rekrytera till en utbildning som denna måste man ju arbeta på mycket lång sikt. Framför allt måste de elever som beräknar att genomgå en sådan utbildning i mycket god tid planera att söka tjänstledigt från sina arbeten eller att skaffa pengar för sin utbildning.

Nu kommer alltså Kursverksamheten att tvingas meddela eleverna att de inte kan påräkna studiemedel för nästa år. Det medför att alla elever, vilkas föräldrar inte kan ta på sig hela kostnaden, måste avanmäla sig eller avstå från en tilltänkt utbildning.

Från Kursverksamhetens sida har man uppgivit att det torde gälla ungefär två tredjedelar av omkring 250 elever.

Man kan förmoda att merparten av dessa elever i stället söker sig till universitetens filosofiska fakulteter och därvid för en mera osäker utbildning utnyttjar de studiemedel som de där kan få.

Men den allvarligaste konsekvensen blir kanske att skolan under nästa

Torsdagen den
15 april 1971*Ang. möjligheterna
till utbildning för
sekreteraryrket*

är – och om man sedan fortsätter, även framdeles – kommer att bli skevt rekryterad, främst av ungdomar som genom föräldrarnas förmögenhet eller genom egna tillgångar har råd att genomgå denna kurs. Det blir naturligtvis också så att många ungdomar, som har ett klart dokumenterat yrkesutbildningsintresse tvingas välja en annan utbildningsform, i de flesta fall en mindre målinriktad universitetsutbildning.

Jag är för min del mycket förvånad över att man från departementets sida tydligen bedömt denna typ av utbildning som obehövlig – alltså en utbildning där en stor del av studietiden tillbringas utomlands med kontorspraktik på halvtid. Inte minst med tanke på de vidgade internationella kontakter vi har och på vikten av att vi på olika sätt stärker den svenska exportindustrin tror jag det är önskvärt att vi i stället försöker stimulera en sådan utbildning som är praktiskt utformad, som är realistisk och som jag vet att man från företagets sida sätter stort värde på.

Det finns anledning att fråga utbildningsministern hur han ser på denna utbildningsform. Av hans svar framgår att det väl finns åtskilliga möjligheter till sekreterarutbildning för ungdomar som önskar sådan men inte av just denna typ. Är det så att man på utbildningsdepartementet bedömer denna utbildning som mindre behövlig eller mindre önskvärd?

Men dessutom skulle jag gärna vilja ställa den för mig kanske allra viktigaste frågan: Om man inom regeringen har bestämt sig för att inte medge fortsatt statlig tillsyn, är det ändå inte litet obarmhärtigt att meddela det på ett så sent stadium, när skolan skickat ut en broschyr och påbörjat rekryteringen, när många elever planerat att gå på denna kurs med hjälp av de studiemedel som de trots skulle komma att utgå? Jag skulle vilja precisera frågan så: Kan inte statsrådet möjligen tänka sig att alldeles oavsett hur man från principiella utgångspunkter ser på utbildningen medge en statlig tillsyn av sekreterarskolan för läsåret 1971/72? Då skulle under det året Kursverksamhetens ledning ha rimliga möjligheter att planera en omorganisation av sekreterarskolan, om man nu vill fortsätta med den, och framför allt skulle ingen elev som har planerat sin utbildning i tron att studiemedel skulle utgå behöva avstå från kursen av ekonomiska skäl.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Det var två frågor som utkristalliserade sig i herr Wikströms inlägg.

Som svar på den första frågan vill jag nog ändå hävda att det finns mycket goda yrkesinriktade alternativ till den nu diskuterade skolan. Vi anser inom departementet att det finns flera mycket starka skäl för det ställningstagande som vi har gjort. Det är också ganska givet att vi vid handläggningen har försökt handla så snabbt som möjligt för att därmed också få departementets ståndpunkt klar.

När det gäller den andra frågan vill jag säga att jag efter herr Wikströms senaste inlägg skall ta mig ytterligare en funderare på om man temporärt skulle kunna medge en förlängning av tillsynen under ytterligare ett år. Detta skulle i så fall motiveras av hänsyn till de elever som möjligen annars kan få vissa problem. Jag skall som sagt titta

Torsdagen den
15 april 1971

*Ang. läroböckernas
behandling av jord-
bruket*

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag ser ingen anledning till att vi har någon längre palaver om vem som har rätt i fråga om denna typ av utbildning. Om den behövs som ett komplement till annan utbildning kan vi kanske diskutera i något annat sammanhang.

Däremot är jag tillfredsställd med den senare delen av utbildningsministerns anförande. Jag tror att det är den typen av överväganden som man har anledning att göra i ett sådant här läge – att inte låsa sig i ett en gång fattat ställningstagande utan överväga om man genom en mjuk handläggning kan undvika att stäcka planerna för de elever som har tänkt att nästa år gå på sekreterarskolan. Jag tackar för beskedet att utbildningsministern är beredd att ompröva den frågan.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 22 Ang. läroböckernas behandling av jordbruket

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr *Fågelsbos* (c) den 17 mars framställda interpellation, nr 77, och anförde:

Herr talman! Herr Fågelsbo har frågat mig om jag är beredd medverka till att läroböckernas behandling av jordbruket blir mera verklighetsförankrad.

De läroböcker som används i skolväsendet skall med vissa undantag granskas av statens läroboksnämnd. Däremot granskar nämnden inte s. k. bredvidläsningslitteratur. Det ankommer på skolstyrelsen att, efter förslag av rektor och lärare, besluta om vilka böcker som skall antas.

Det är givetvis angeläget att de skolboksproducerande förlagen, även i fråga om sådant material som inte granskas av skolmyndigheterna, ger en riktig bild av t. ex. svenskt näringsliv. Mellan skolöverstyrelsen, läroboksnämnden och förlagen äger ett kontinuerligt samråd rum i syfte att bl. a. informera om förändringarna i skolans kursplaner.

Herr FÄGELSBO (c):

Herr talman! Till utbildningsministern ber jag att få framföra ett tack för att jag har fått min interpellation besvarad, även om jag tycker att svaret var i magraste laget. Jag anser också att statsrådet i viss mån skjuter frågan ifrån sig. Ibland hör man argumenteringen: Det har jag läst om – det har jag läst om i läroböcker. Men hur är det med vissa uppgifter i dessa böcker som används vid våra skolor i dag? Jag har i min interpellation anförts citat ur nyutgivna sådana – alltså inte ur s. k. bredvidläsningslitteratur som det talas om i svaret – och där beskrivs ett lantbruk som absolut inte har verklighetsförankring 1971. Sedan jag framställt min interpellation har jag fått flera citat i samma riktning som de jag i interpellationen åberopat. Det allvarliga i frågan är ju att de som inte känner till de rätta förhållandena faktiskt tror att läroböckernas

Torsdagen den
15 april 1971*Ang. läroböckernas
behandling av jord-
bruket*

beskrivning är fullt riktig.

”Mellan skolöverstyrelsen, läroboksnämnden och förlagen äger ett kontinuerligt samråd rum i syfte att bl. a. informera om förändringarna i skolans kursplaner”, säger statsrådet slutligen i svaret. Det tycker jag egentligen inte har med min fråga att göra. Den gäller ju konkreta uppgifter i läroböcker. Jag vill slutligen fråga utbildningsministern om han är beredd att medverka till att vi får fullt objektiva beskrivningar av vårt näringsliv i våra läroböcker. Jag tycker att det är ett ansvar som bör åvila utbildningsdepartementet. Delar inte statsrådet Carlsson den uppfattningen?

Herr HANSSON i Skegrie (c):

Herr talman! Det är gott och väl som herr statsrådet säger att läroböckerna granskas innan de godkännes för undervisningen, men trots det kan man ha anledning att sätta en del frågetecken. Vid Lunds universitet användes i undervisningen i nationalekonomi bl. a. en bok om jordbrukspolitikens mål och medel, författad av professor Assar Lindbeck och laborator Odd Gulbrandsen. Den är utgiven av Industriens utredningsinstitut. Den boken bygger i stort sett på teorier som framfördes en gång i 1960 års jordbruksutredning och prövades där. Emellertid var de teorierna och är ännu så verklighetsfrämmande att de inte rönt något som helst hänsynstagande i denna utredning, trots att den i många avscenden var ganska radikal. Men genom sin oralistiska karaktär har författarnas propäer enligt min mening knappast någon som helst praktisk betydelse, utan de är renodlat teoretiska konstruktioner och bygger på ett önsketänkande.

Det är därför anmärkningsvärt att en sådan bok används vid undervisningen i nationalekonomi vid ett universitet och att alltså studenterna bibringas så överkliga kunskaper som man kan få fram ur boken – och att de över huvud taget ödslar tid på att läsa densamma, särskilt som många av dessa studenter sannolikt inte har förutsättningar att själva bedöma vad som är verkligt och sakligt.

Jag skall ge några exempel som bevis för min kritik. Författarna hävdar att vi i vårt land skulle kunna nedbringa brukningsenheternas antal från dåvarande – det var 1966 boken skrevs – 200 000 till 20 000. Vi skulle, säger de, kunna ta bort nio av tio brukningsenheter som självständiga företag. Med en genomsnittsareal av 100 hektar på dessa 20 000 egendomar skulle vi ändå få kvar 2 miljoner hektar mark, och det bör, säger man, vara tillräckligt.

Det resonemanget är fullkomligt verklighetsfrämmande därför att den svenska topografin inte medger så stora enheter. Det är möjligt att det skulle gå om landet var ett slättland, där man utan vidare kunde göra egendomarna hur stora som helst. Men våra bygder är, som alla känner till, splittrade till allra största delen av skogsmark, berg etc., och resonemanget skulle innebära att man finge egendomar som var så splittrade att det skulle bli en utomordentligt dyrbar historia att bruka dem.

Man framhåller också att om vi höll jordbrukspriserna 1 procent lägre än den allmänna prisnivån, skulle vi på tio år kunna nå en prisdifferens på

10 procent, och successivt skulle det då för många jordbruk bli omöjligt att existera. Priset på marken, säger man, skulle falla till dess att det var så lågt att någon annan trots prispressen var villig att köpa den. De sociala följderna av en sådan politik, och att man med statens medverkan skulle frånhända markägarna deras egendom, tas det ingen som helst hänsyn till i boken.

Vi skulle, säger sedan författarna, kunna öka nationalinkomsten med ungefär 4 miljarder om vi upphörde med stödet till jordbruket. Genom att lägga ned vårt eget jordbruk, säger de, skulle vi göra stora överföringsvinster. De tar emellertid ingen hänsyn till den höga genomsnittsåldern hos dem som skulle omskolas, och de redovisar en mycket bristfällig siffra för vad byggandet av 20 000 alldeles nya, stora enheter skulle kräva i investeringar. Med dessa stora investeringar skulle ju följa förräntningskrav etc., och jag skulle tro att det skulle ästadkomma relativt betydande priser.

Vår u-hjälp, säger man, skulle bli billigare och mycket bättre om vi själva nedlade jordbruk och i stället köpte livsmedel från andra länder och skänkte till u-länderna. Ja, det resonemanget bygger ju på att ingen annan stat skulle föra samma jordbrukspolitik som Sverige, därför att då skulle det inte finnas någonting att köpa och skänka till andra. Ekonomiprofessorerna i andra länder får alltså inte förkunna samma halsbrytande läror som man får sprida här i Sverige. Trots att deras länders jordbruk är vida underlägset det svenska måste man där bedriva en oförminskad produktion och helst också öka den, om det skulle bli så att man kunde köpa och skänka bort produkter.

Författarna till den här boken bygger sitt resonemang på att vi har ett högt införselskydd i Sverige. Men man talar inte om i boken att det beror på att vi har en allmänt högre levnadsstandard och allmänt högre prisnivå och löneläge hos oss. Dessutom räknar man med att vårt land skulle kunna försörja sig på import till världsmarknadspriser. Det är också helt oralistiskt, därför att det finns inte på världsmarknaden kontinuerligt så stora mängder livsmedel att det över huvud taget är praktiskt möjligt att bedriva en sådan försörjningspolitik.

Beredskapen klarar man väldigt lätt. Man säger att produktionsvolymen här mycket väl kan sänkas till 65 procent, och vi skulle då i stället ha en lagring som skulle kosta 1 miljard om året. Men det är det lönt, säger man.

Nu är det så att det lagringsalternativ som skulle behövas vid en så låg försörjningsnivå som 65 procent har av jordbruksutredningen på sin tid bedömts som fullkomligt oralistiskt, och det är det också. Men det får inte studenterna den ringaste aning om, utan de tror givetvis på vad de läser i den här boken, att vi kan gå ned till 65 procents försörjning.

Herr talman! Detta är några exempel på läror som kan bibringas studenter vid ett universitet beträffande svenskt jordbruk. Det är beklagligt att så sker, därför att det finns i vårt land tillgång till ekonomisk litteratur om det svenska jordbruket som är byggd på realistiska och vederhäftiga grunder, t. ex. en bok av dr Holmström om svenskt jordbruk. Den bok jag tidigare nämnde, Jordbrukspolitikens mål och medel, är absolut föredömlig att använda vid ett universitet. I den

mån herr statsrådet har möjligheter att rätta till sådana här förhållanden, så är det synnerligen välbehövligt.

Nr 62

Torsdagen den
15 april 1971

*Ang. granskningen
av läroböcker m. m.*

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Jag har faktiskt gjort en noggrannare genomgång av herr Fågelsbos interpellation än vad interpellanten själv kanske utgick från. Jag har uppdragit åt statens läroboksnämnd att gå igenom de två böcker som finns angivna och exemplifierade i interpellationen.

Beträffande den första, Mera om Mälarbygden, kan jag säga att den inte är uppförd på läroboksförteckning – det är ett beslut av den 5 november 1964 – eftersom boken inte är lärobok i granskningskungörelsens mening utan bredvidläsningsbok.

Den andra boken har läroboksnämnden inte kunnat identifiera. Detta kan bero på att herr Fågelsbo påstått att det är en lärobok i geografi för gymnasiets årskurs 1, och det finns över huvud taget inte något geografifämne i gymnasiet på den nivån. På den punkten tycks alltså herr Fågelsbo ha missuppfattat situationen. I vilket fall som helst har jag inte kunnat närmare ingå på den delen.

Det är naturligtvis allmänt önskvärt att vi får bra läroböcker och bra läromedel. Det är också därför som vi nu utredningsvägen ser över läroboksnämnden och dess funktion. Vi vill om möjligt göra det instrumentet mera effektivt.

Vad sedan angår det som herr Hansson i Skegrie anförde i sitt inlägg har jag inte någon annan kontakt med det – och även den kontakten är utomordentligt bräcklig – än att jag en gång läste nationalekonomi för professor Åkerman i Lund. Han använde dock inte denna lärobok. Jag har därför inte heller tagit något intryck av de läror som vi här fick ta del av. Jag hoppas emellertid att man inte läser protokollet på den punkten alltför flitigt, ty då kommer detta, med herr Hanssons hjälp, att få ytterligare spridning. Och det var nu inte avsikten, även om personliga kommentarer och motargument fanns inlagda.

Det ligger emellertid en viktig princip bakom denna fråga, och det var väl den som återspeglades i herr Hanssons sista meningar om utbildningsministerns möjligheter att ingripa. Jag tror att det vore en utomordentligt allvarlig sak om regeringen i detalj centraldirigerade kurslitteraturen vid universiteten. Visst kan det hända olycksfall och missöden, det skall vi vara på det klara med, och då kan det kännas frestande att ingripa. Men på lång sikt och på det hela taget är det viktigt att här hålla på decentraliseringsprincipen och hoppas att förnuftet därigenom bäst skall komma till sin rätt. Jag tror nog också att herr Hansson och jag egentligen är överens på den punkten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 23 Ang. granskningen av läroböcker m. m.

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr *Werners* i Malmö (m) den 18 mars framställda interpellation, nr 84, och anförde:

Herr talman! Herr Werner i Malmö har frågat mig, om jag är beredd att i avvaktan på de beslut som kan bli följden av läromedelsutredningens arbete ta initiativ till interimistiska åtgärder i syfte att förbättra situationen beträffande granskningen av läroböcker och lärobokersättande pedagogiska hjälpmedel.

De läroböcker som används i skolväsendet skall med vissa undantag granskas av statens läroboksnämnd. Däremot granskar nämnden inte s. k. bredvidläsningslitteratur. Det ankommer på skolstyrelsen att, efter förslag av rektor och lärare, besluta om vilka böcker som skall antas. Skolan har alltså ett stort inflytande i dessa frågor. Utvecklingen innebär emellertid att skolans läromedel väsentligt ändrar karaktär. Läromedelsutredningen har bl. a. till uppgift att överväga konsekvenserna härav för läromedelsgranskningen. I avvaktan på resultaten av utredningsarbetet är jag inte beredd föreslå ändringar i nuvarande ordning beträffande granskning.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret, som jag dock finner väl lakoniskt med tanke på den seriösa fråga jag framställt och noggrant utrett i min interpellation.

Jag tar i interpellationen bl. a. upp frågan om undervisningsprogrammen i radio och TV, vilka ju inte är underkastade någon granskning. Fördenskull har vi i moderata samlingspartiet i en motion begärt att skolradio-TV-programmen skall granskas. Det lär inte vara överord att säga, att många föräldrar ställer sig ytterst undrande till en del sådana undervisningsprogram. Man bör också tänka på att för många människor – det gäller särskilt ungdomar och barn – har det som sägs i radio och TV ett självklart auktoritetsvärde. Därför måste man vara mycket uppmärksam på hur dessa medier utnyttjas i undervisningen. De har ju också en kolossal genomslagskraft och verkar i det närmaste ögonblickligt. Begås det ett grovt misstag i ett undervisningsprogram kan det bli mycket svårt, för att inte säga omöjligt, att i efterhand undanröja de negativa effekterna.

Riksdagen kommer senare i år att få diskutera frågan, om undervisningsprogrammen i radio och TV fortsättningsvis skall få undgå den granskning som vi alla tycker är självklar när det gäller läroböcker.

Men hur är det då med läroböckerna? Ja, som jag har visat i min interpellation fungerar inte granskningen där så särskilt bra alla gånger. När den nya läroplanen för grundskolan infördes i höstas, hade inte granskade läroböcker kommit fram i alla ämnen. Vad gjorde man då? Jo, man lät en stor hop böcker gå ut på vad man kallade för ”praktisk provning”, dvs. man använde dem ogranskade i undervisningen. Granskningen får man ta itu med när man hinner.

Läroboksnämnden skall ju granska läroböckerna, men inte alla, som statsrådet påpekar. Det är riktigt som statsrådet dessutom säger att utvecklingen innebär att skolans läromedel väsentligt ändrar karaktär och att detta måste få konsekvenser för läromedelsgranskningen. Det är just det jag tagit upp i min interpellation, att utvecklingen har medfört att eleverna utsätts för en ström av information och påverkan på nya vägar

som inte med nuvarande ordning kan kontrolleras. Och det är också riktigt att läromedelsutredningen skall behandla dessa frågor. Det vet jag också. Men poängen med min fråga var den att det ändå dröjer några år innan läromedelsutredningens eventuella förslag kan komma att träda i kraft. Enligt vad som upplysts mig kan man vänta utredningens huvudbetänkande mot slutet av detta år. Därefter skall det remissbehandlas. Sedan skall en proposition förberedas och riksdagsbehandlas, och sedan skall besluten börja verkställas, vilket knappast lär ske i en handvändning, eftersom det organisatoriskt är rätt komplicerade saker. Såvitt jag förstår finns det ingen möjlighet att det kan bli fråga om några förändringar förrän läsåret 1973/74, och det tror jag i och för sig är mycket optimistiskt räknat.

Skall man låta nuvarande i mitt tycke helt oacceptabla situation få bestå till dess? Skall de skolbarn som nu går på exempelvis högstadiet och deras föräldrar låta sig åtnöja med det i utbildningspolitiska sammanhang så vanliga beskedet: "Vänta bara, när den och den utredningen är klar och det och det beslutet fattat och de och de åtgärderna vidtagna, då skall det bli hur bra som helst – det kommer visserligen inte att gälla er, för då är ni ute ur skolan, men att en eller annan årsklass försummas, det får väl vara." Skall vi verkligen i denna fråga strunta i de barn som går i skolan i dag? På den frågan har utbildningsministern svarat ja.

Jag kan med ett enda exempel visa vad jag menar när jag talar om otillfredsställande förhållanden.

Under hösten 1970 gavs i radio en programserie i ämnet religionskunskap, som hette "I hemmet". Serien var avsedd för årskurs 7 på grundskolans högstadium, alltså 13-åringar.

Till den här programserien hörde ett elevhäfte. Detta elevhäfte och programserien ingick i det stora projektet "åk 7", vilket innebär att program och tillhörande tryckt material täcker in mycket stora delar av undervisningsområdet i en hel årskurs och därmed ersätter läroboken. Därför skall det redan med nu gällande bestämmelser vara så att elevhäftena granskas av läroboksnämnden. Men det har i det här fallet liksom i många andra fall inte skett. Hela "åk 7" är ute på s. k. praktisk prövning. Elevhäftet till den här programserien skulle alltså ha granskats men har icke granskats.

I elevhäftet finns ett frågeformulär med en rad intrikata frågor – jag skall bara läsa upp några av dem – vilka eleverna har till uppgift att besvara genom förkryssning. En uppgift lyder:

"Jag känner mig ensam . . .

därför att jag inte har någon som bryr sig om mig

därför att jag inte har någon som förstår mig

*därför att jag har en annan uppfattning i religiösa
frågor*

*därför att jag har en annan uppfattning i moraliska
frågor*

därför att jag inte är accepterad av mina kamrater."

Enligt anvisningarna skall en grupp bearbeta detta material och redovisa det inför klassen. Och då kan man ju begripa att anonymiteten

Torsdagen den
15 april 1971

*Ang. granskningen
av läroböcker m. m.*

åker all världens väg - så väl känner ju eleverna sina kompisar i klassen. Det måste skapa komplikationer.

Till programserien hör också tre sidor läraranvisningar i tidskriften "Skolprogram-AVIN", som inte behöver underkastas prövning trots att den innehåller läroboksersättande material. En av dessa sidor innehåller "Underlag för elektrostencilering". Där finns en rad frågor för eleverna med alternativa svar. Jag skall ta ett par sådana frågor:

"Ibland har jag ett behov att fly bort från den vardagliga verkligheten . . .

därför att jag plågas av att en eller båda föräldrarna missbrukar sprit

därför att jag plågas av att föräldrarna inte kommer överens

därför att jag plågas av att jag känner att jag inte är önskvärd hemma."

Detta är alltså avsett för 13-åringar!

Det kan väl ändå inte vara utbildningsministerns mening att sådant material skall få florera okontrollerat ända till dess läromedelsutredningen har gett resultat. Frågor av det här slaget måste provocera både oro, ångest och andra störningar hos barnen, och det verkar direkt splittrande på familjelivet. Skulle utbildningsministern själv som förälder vara tillfreds med att få schavottera med sina samlevnadsproblem inför den klass där den egna pojken eller flickan går? Jag tror knappast det! Tror utbildningsministern att gemene målsman vore tillfreds med detta om han visste vad som skedde i skolan?

Jag finner det mycket märkligt att utbildningsministern inte har någon ambition att ta itu med dessa verkligt allvarliga frågor genom någon interimistisk åtgärd innan vi får en ny ordning med anledning av läromedelsutredningen.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Jag skall först instämma i vad herr Werner i Malmö sagt och sedan ta ytterligare några exempel.

Jag har framför mig "AVIN" från i höstas. Häftet kallas "HG 4 September 70". Häftet innehåller program i religionskunskap - den skall ju vara objektiv.

Jag har inte själv observerat detta material, utan folk har skickat mig det eftersom jag förekommer där på bilder och på annat sätt. Man måste fråga: Har någon granskat detta material? Kan det få vara så här?

Det finns t. ex. ett avsnitt 3 som heter "Att bota sjuka". På s. 5 i elevhäftet finns i avsnittet "Om bibeln" en punkt om historisk kritisk bibelforskning, som jag tycker ger en snedvriden information. Atminstone måste läraren vara oerhört informerad eller ha mycket mer tid på sig än en lektion ger om han skall kunna klara detta. Frågorna som finns där och uppmaningen att läsa och jämföra de olika skapelseberättelserna ger ett resultat, som jag tycker är mycket nedslående från kristen synpunkt. Barnen måste komma hem och säga att Bibelns berättelse inte är riktig. En präst fick för inte så länge sedan uppleva att hans barn kom hem från skolan och sade: "Vi har fått höra att det du predikar är lögn

Torsdagen den
15 april 1971*Ang. granskningen
av läroböcker m. m.*

och osanning." Efter ett sådant här program måste man fråga om inte många barn får den uppfattningen.

Till "Att bota sjuka" följer det med fyra klipp ur Aftonbladet, alltså ur en enda svensk tidning. Det är egentligen inte klipp utan stenciler av artiklar just om att bota sjuka. Det gäller alltså kristen gudstjänst och kristen verksamhet.

Där tar man först upp hur Kathryn Kuhlman botar sjuka och vad kvacksalverilagen säger om lekmäns rätt att bota sjuka. Man frågar om verksamheten är lagstridig osv.

På nästa sida talar man om att "Läkare och polis kan inte stoppa mass-frälserskan". Det är klart att journalisterna gör sådant här för att vara trevliga, men hur kan det vara avfotograferat i ett program som gäller så många elever? Det finns en hel del saker i den artikeln som man verkligen måste sätta frågetecken för.

Nästa blad har rubriken "Sockerpillen och stark tro kan bota sjuka". Man måste fråga vad detta har att göra med Bibeln eller hur det skall vara möjligt för den som leder en lektion att klargöra att detta i alla fall är avarter och saker som inte hör till en levande kristendom. Jag förstår inte hur man skall kunna klara det på den lektionstid som anges.

Slutligen kommer den fjärde artikeln från Aftonbladet, där det står om "Riksdagsmannen som är undergörare". Det skulle alltså gälla min ringa person. Jag sade i intervjun med journalisterna, som för all del var vänliga och trevliga och som lovade att skriva som jag sade, att jag inte är undergörare. Men det står alltså i rubriken. Sedan är kanske tongångarna mjukare inne i artikeln, men hela artikeln är i alla fall underlig. Jag tycker att den är infam. Jag är själv inte sårad av den och bryr mig inte om den för min personliga del. Men när den tas med i en lektion i skolan, som handlar om religionskunskap och kristendom och om att kristen gudstjänst och kristen tro kan betyda att man vänder sig till Gud för att bli hjälpt när det gäller sjukdomar, tycker jag att det är helt oriktigt. Det borde inte få förekomma. Man borde väl ha frågat riksdagsmannen, som det stod om i artikeln, om han ville vara med i undervisningsmaterialet. Jag tycker att det skulle finnas andra saker som man kunde införa.

Framför allt är det anmärkningsvärt att det inte finns någonting från annat håll. Det finns inte någon hänvändelse till kyrkan eller till de kristna med begäran om ett uttalande. Jag tycker också att när eleverna skall svara och pricka för, måste det vara väldigt svårt för dem att komma rätt.

Vi hade i höstas en debatt i riksdagen om alternativ skola. Vi hade den nyss också. Man har sagt till mig och andra, som har den uppfattningen att vi måste få en ändring, att det är fel att begära ett skolalternativ, en parallell till den nuvarande skolan, för vi har ju en objektiv religionsundervisning. Jag säger att får vi den verkligt objektiv och kan den få det utrymme den bör ha, är jag glad över det och kan liksom dämpa min ton då jag begär ett alternativ. Men när man ser sådana här exempel gång på gång på vad som förekommer i undervisningen och hur kristendomen framställs, blir man ledsen och nedstämd. För min personliga del såsom förälder kan jag inte vara nöjd med att kristen tro framställs på detta sätt.

Jag ser snart ingen annan utväg för min personliga del än att emigrera

från detta land. Jag kan inte skicka mina barn till en skola där sådant här förekommer.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Jag har i interpellationssvaret inte tagit upp de delar som berör radio- och TV-sändningar. Vi hade den 4 december 1969 en diskussion med anledning av en fråga av herr Nilsson i Tvärålund liksom någon vecka senare med anledning av en fråga av herr Westberg i Ljusdal, och då fick vi alltså i kammarens protokoll den problematiken relativt utförligt belyst.

När det sedan gäller den andra frågan är det naturligtvis omöjligt för mig att diskutera exempel som nu kommer upp på olika läromedel. Det finns ingen möjlighet att känna till i förväg och ännu mindre att nu bedöma de läromedel som här åberopas. Att avgöra om ett läromedel står i överensstämmelse med läroplanens tankar och principer kräver naturligtvis betydligt större omsorg, och det är därför vi har läroboksnämnden. Den skall fungera med den målsättningen. Och inför genomförandet av den reviderade grundskolan har läroboksnämnden ingående prövat frågan om granskningen av nya läromedel utarbetade enligt Lgr 69.

Även denna gång har produktionsläget inom läromedelsbranschen beaktats av nämnden. Särskilda åtgärder har måst vidtas för att trygga skolornas legala tillgång på läromedel, både äldre och nyproducerade sådana. Äldre läroböcker har efter omgranskning uppförts på läroboksförteckningen för den reviderade grundskolan. Även böcker som inte helt stämmer överens med den nya läroplanen har, där man kunnat konstatera en bristande nyproduktion, förts upp på förteckningen enligt bemyndigande av Kungl. Maj:t.

Interpellanten var också kritisk mot att praktisk prövning av läroböcker och läroboksersättande material har behövt tillgripas. Läroboksnämnden har emellertid inte haft något annat val inom ramen för gällande granskningsförhållanden beträffande läromedel. Finns det inga läromedel färdigställda, så att de kan granskas innan de tas i bruk i undervisningen, får den författningenliga granskningen ske i efterhand. Och i en sådan situation innebär praktisk prövning i förening med generellt tillstånd till användning att skolorna får legal möjlighet att antaga läromedel som inte finns uppförda på läroboksförteckningen.

Det är klart att det någon gång kan inträffa att ett läromedel – och jag sade det redan i den diskussion vi hade efter det föregående interpellationssvaret – inte är helt lyckat. Men jag tror ändå att vi i Sverige har ett system som skapar goda förutsättningar, och vi har till yttermera visso, som herr Werner i Malmö själv var inne på, tillsatt en utredning som skall försöka förbättra detta system ytterligare.

Men jag tror att det vore olyckligt om vi utan att avvakta utredningen tog vissa beslut nu utan att på sedvanligt sätt noga ha övervägt åtgärdernas lämplighet och effektivitet. Granskningen av läroböcker, som de tidigare talarna varit inne på, är en utomordentligt viktig fråga. Den har många principiellt mycket känsliga aspekter, och därför har jag ansett det vara min skyldighet att avvakta vad utredningsarbetet kan leda fram till.

Torsdagen den
15 april 1971

*Ang. granskningen
av läroböcker m. m.*

Till slut vill jag, herr talman, understryka att det finns en kontrollmöjlighet som ingen av de båda talarna varit inne på men som är utomordentligt viktig. Den lokala skolstyrelsen har ju möjlighet att gå igenom det material som kan finnas, eventuellt efter reaktion från föräldrar eller elever. Där finns en lokal granskningsmöjlighet vid sidan av den centrala som jag tycker det är viktigt att man uppmärksammar och i fall där så anses önskvärt också utnyttjar.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Utbildningsministern ansåg sig ha rätt att gå förbi det undervisningsmaterial som produceras av radio och TV, detta under hänvisning till tidigare lämnade svar i riksdagen. Men efter vad vi tidigare har hört i dag om Sveriges Radios övertramp finns det väl anledning att ständigt ha ögonen på den verksamhet som där bedrivs, i synnerhet när den kommer in i skolorna.

Den praktiska prövningen förde utbildningsministern också på tal som en särskild åtgärd man måste vidtaga. Det är beklagligt att man missbrukar en i och för sig god idé, ty den praktiska prövningen är ju ett led i proceduren. Men här används den som en täckmantel därför att man inte hinner pröva böckerna. Jag tycker nog att beträffande sådant material som både herr Nilsson i Agnäs och jag har lagt fram bör man rätt snart vara klar med den praktiska prövningen. Det bör väl redan nu, när utbildningsministern har hört innehållet, kunna bedömas som prövat och befunnet på tok för lätt.

Det är nog bra att vi har en läromedelsutredning, som skall komma med sitt betänkande, men som jag sade tar det tid och mycket ont kan ske under mellantiden.

Utbildningsministern anför också den lokala skolstyrelsens ansvar, och det låter ju bra. Men utbildningsministern vet lika väl som jag att det är ett teoretiskt resonemang. En skolstyrelse kan icke följa alla lärarnas åtgärder när det gäller att skaffa material till lektionerna. Teoretiskt låter det bra, men praktiskt kan man inte räkna med att det ger något större utbyte.

Herr STÅLHAMMAR (fp):

Herr talman! Den här frågan har också aktualiserats i en motion från folkpartiet. Efter vad vi hört nu och med erfarenhet från skolan kan man ju fråga sig varför inte utredningen påskyndar sitt arbete eller om det över huvud taget inte finns möjligheter att påskynda det.

Det vi har hört hittills har varit exempel på vad som kan hända om det inte sker en ordentlig granskning, men det jag gärna skulle vilja höra från utbildningsministern är litet grand om hur man tänker sig att den här granskningen, när den kommer, skall gå till. Det är ju det som kommer att bli det intressanta.

Läromedel skall ju produceras på grundval av läroplanens anvisningar. Men läroplanens anvisningar är ganska allmänt formulerade. För att de skall kunna tjäna som underlag för en läromedelsproduktion måste man alltså bryta ner dem i delmål. Ju mer man bryter ner dem i s. k. observerbara beteenden, desto större är naturligtvis risken för att man

Torsdagen den
15 april 1971

Ang. granskningen
av läroböcker m. m.

styr läromedelsproduktionen åt det ena eller andra hållet alltefter nedbrytarens egen uppfattning om vad som är väsentligt och ibland kanske efter hans egna värderingar utan att han själv är medveten om detta.

Då är frågan den: Skall den här målformuleringsverksamheten ligga på en central myndighet och denna sedan ge ut anvisningar för hur läromedel skall utformas och utprövas eller kan man tänka sig att verksamheten läggs ut på en mängd olika förlag och läromedelsproducenter? Hur skall utprovningen gå till? Utprovningen i och för sig är naturligtvis värdefull men skall naturligtvis också leda till att producenterna tar rättelse av de erfarenheter som görs.

Sedan kommer vi fram till en utvärdering, någon form av VDN-deklaration av ett läromedel, så att man kan säga att det har god effekt och följer läroplanens intentioner. Det som jag upplever som beklämmande i den här diskussionen, och inte bara här utan över huvud taget i rätt mycket av vår skolverksamhet för närvarande, är att den reformmetodik som man har använt, tyvärr varit så dålig att den i väldigt många fall har direkt motverkat de reformer som man har velat genomföra. Vi är överens om att vi har en bra grundskola, som skulle kunna bli bättre. Vi är överens om linjerna för gymnasieskolan. Men just sådana här plumpar i protokollet, som uppträder t. ex. nu när det gäller vissa läromedels utformning, gör att många människor får en negativ inställning inte bara till läromedlet som sådant utan kanske också till skolan.

Det borde ju för utbildningsministern och andra personer som sysslat med denna fråga ha varit ganska lätt att förutse att när man inför ett nytt högstadium enligt Lgr 69, då man börjar tillämpa en helt ny arbetsmetodik med arbetsområden, så kommer det att leda till att läromedlen kommer att produceras i en annan form än tidigare. Det blir alltså häftesmetoden som används i stället för den traditionella läroboken. Och därmed blir ju risken för plumpar i protokollet mycket större än den var tidigare, om det inte görs någon granskning.

Hade man redan tidigt bestämt sig för att även de s. k. icke lärobokersättande läromedlen skulle granskas i samband med att man införde Lgr 69, så hade man sluppit de här problemen.

Vidare har vi det problemet att producenten i regel har för litet tid att producera läromedlen. Vi kan ju se vad som kommer att hända på gymnasieskolan nu till hösten. Det går inte att producera ett läromedel som är pedagogiskt bra och dessutom fyller alla krav på fullständig objektivitet, om man skall arbeta under en enorm tidspress.

Vad jag hade förväntat mig här var således att man hade haft en metodik i själva reformverksamheten, som hade förhindrat att man med sådana här kringarrangemang egentligen motverkat det mål som man har satt upp för skolan och som gör att det blir mycket svårare att återvinna folks förtroende för den skola vi har. Den konkreta fråga som detta skulle leda fram till blir då i alla fall: Avser utbildningsministern att påskynda utredningen om granskning av läromedlen?

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Det är ju glädjande att utbildningsministern har

förtroende för de lokala skolstyrelserna. Men hur är det i praktiken? Är det verkligen möjligt – jag betonar det som herr Werner i Malmö också sade – för dessa skolstyrelser att i förväg se på alla de häften och allt det material som kommer? Det finns väl någon gång några som gör det, men de flesta hinner inte och de flesta vill väl lita på statens läroboksnämnd. För övrigt blir det på sätt och vis en granskning i efterhand. Materialet är tryckt, utsänt, har kommit till skolorna. Skall man vraka det då? Man kan väl inte gå upp till tryckeriet eller gå upp när materialet skrivs och se efter om det är riktigt.

Jag tror det är en felaktig princip att lita på att skolstyrelserna skall ha ögonen öppna och se till att det inte kommer med något materiel som de bedömer såsom olämpligt. Vidare torde det bli mycket svårt där också att uppnå enighet. Från föräldraföreningen, från enskilda lärare och från kollegier har jag blivit vidtalad om detta, och jag vet att det är stora grupper som är mycket bekymrade. Jag hoppas att utbildningsministern inte i längden skall tycka att det som massmedia sänder i skolan, det som just har genomslagskraft och kanske när längst, inte skall behöva granskas lika allvarligt som annan skolmateriel.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Om allt hade varit perfekt hade vi inte tillsatt utredningen. Om jag hade vetat svaren på en del av de frågor som har ställts hade jag heller inte behövt tillsätta någon utredning. Då hade jag redan kunnat direkt komma med ett förslag till riksdagen.

Det är mot denna bakgrund som vi tillsatt en grupp människor som vi tror är kloka och förnuftiga och som kan utarbeta reformförslag. Jag vill självfallet avvakta de reformförslagen innan jag vidtar åtgärder.

Till herr Stålhammar vill jag säga att jag till utredningens ordförande herr Hilding Johansson, som är ledamot av denna kammare, har sagt att jag är angelägen om att arbetet skall bedrivas så snabbt som möjligt. Jag har också vid samtal med Hilding Johansson uttryckt förhoppningen att det skall leda till en förstärkning, en effektivisering av den framtida läromedelsnämndens arbete och funktion.

Jag har velat göra detta sista tillägg framför allt med hänsyn till herr Stålhammars inlägg.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Jag betvivlar inte ett ögonblick utbildningsministerns ärliga ambition att få ett snabbt resultat från läromedelsutredningen, men han har heller inte kommenterat det material som vi har lagt fram.

Kunde jag få ställa en mycket personlig fråga till herr Carlsson – kanske inte så mycket i hans egenskap av utbildningsminister som i hans egenskap av familjeförsörjare? Anser Ni inte att det är helt misslyckat att till en 13-åring ställa en fråga av typen: Känner ni er ensam därför att er mor eller far missbrukar sprit? Alla människor man möter har direkt en uppfattning om en sådan fråga till en 13-åring. Vad är utbildningsministerns åsikt?

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Jag tror att det är omöjligt att i denna kammare börja föra diskussioner i skilda ämnen med den typ av frågor som nu senast togs upp. I natt höll vi på till klockan halv två, och herr Werner i Malmö var då den siste talaren. Skulle vi dra ut våra debatter i oändlighet på detta sätt och ställa frågor som i praktiken är omöjliga att besvara och ännu mindre ger någon rimlig vägledning för författare av läroböcker — ja, herr talman, jag vet inte var vårt riksdagsarbete då skulle sluta. Vi skall angripa dessa problem på ett sätt som leder till resultat. Det gör det inte om jag får höra ett lösryckt citat på en mening ur en lärobok som förmodligen omfattar åtskilliga hundra meningar och som något kan nyansera vad herr Werner har refererat.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Jag tror att utbildningsministern underskattar sina egna uttalanden — en deklaration beträffande hans åsikt hade säkerligen varit mycket nyttig och välgörande.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 24 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts propositioner
nr 93 till skatteutskottet och
nr 103 till civilutskottet.

§ 25 Föredrogs och lades till handlingarna riksdagens förvaltningsstyrelses berättelse för verksamheten inom riksdagens förvaltningskontor under år 1970.

§ 26 Föredrogs, men bordlades åter skatteutskottets betänkande nr 18, försvarsutskottets betänkanden nr 7 och 8, jordbruksutskottets betänkanden nr 24 och 25 samt näringsutskottets betänkanden nr 7—12.

§ 27 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen nr 103.

§ 28 Interpellation nr 104 ang. sysselsättningsfrämjande åtgärder i Örebro län

Ordet lämnades på begäran till

Herr STÅLHAMMAR (fp), som yttrade:

Herr talman! Antalet arbetslösa uppgick i mitten av mars 1971 till 2 695 personer i Örebro län. Inte sedan januari 1959 har en liknande hög arbetslöshet registrerats. Från år 1965 och framåt har för mars månad oavbrutet stigande siffror för arbetslöshet presenterats.

Antalet lediga platser som redovisas för mars 1971 är 839 mot 1 882 för mars 1970. Antalet personer som sysselsättes genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder som allmänna beredskapsarbeten, beredskapsarbeten för handikappade, arbetsmarknadsutbildning m. m. har ökat från 2 724 i mars 1970 till 3 749 i mars 1971.

Under första kvartalet 1971 har antalet varslade uppsägningar varit mycket stort. På mindre än ett halvt år har 55 företag varslat om friställning av mer än 1 400 personer.

Sedan 1966 har varsel om inskränkningar berört drygt 5 000 personer. Genom att uppsägningar och friställningar till viss del sker successivt och därför inte kommer med i statistiken, kan man förmoda att dessa siffror i realiteten är avsevärt högre. Av de 2 695 personer som registrerats som arbetslösa vid mitten av mars 1971 är 334 24 år eller yngre, 502 mellan 25 och 39 år, vilket visar att ca 30 procent av de arbetslösa är under 40 år.

Antalet arbetslösa kvinnor är 770.

En branschvis genomförd analys av orsakerna till friställningar och arbetslöshet visar att byggämnesindustrin drabbats hårt. Varslet om medläggning av AB A-betong i Örebro kommer sålunda att ställa 140 personer utan sysselsättning. För lättbetong och mineralull har en minskad efterfrågan kunnat noteras.

Inom järn- och stålindustrin är bilden splittrad, men flertalet företag konstaterar att orderingången är klart vikande och bilden osäker för framtiden. Åtgärder som indragning av vissa skiftlag är indikatorer på det kärva läget.

Inom skoindustrin har omfattande förändringar vidtagits, vilka ledde till friställning av ca 425 personer under höstmånaderna. Antalet sysselsatta inom länets skoindustri är nu ca 700 mot 3 500 för tio år sedan. Prognoserna för framtida sysselsättning är osäkra. Konfektionsindustrin i länet minskas ytterligare i maj då ett 60-tal sömmerskor friställs från ett företag som då upphör med sömnadsverksamheten. De konfektionsföretag som finns kvar i länet arbetar huvudsakligast med statliga beställningar.

Från den kemisk-tekniska industrin redovisas också minskad order-tillgång och vikande efterfrågan på arbetskraft.

En bedömning av läget inom byggarbetsmarknaden visar att ett överskott av arbetskraft uppstår under senare delen av 1971 och början av 1972. För att säkra sysselsättningen behöver länet i sin helhet tillgång till större byggnadsobjekt. Även om detta skulle ske uppstår dock en viss byggarbetslöshet.

De friställningar som uppkommit i de olika branscherna har ställt arbetsmarknadsmyndigheterna inför mycket stora problem. Uppkomna förluster av arbetsplatser inom industrisektorn har inte kunnat kompenseras genom tillskapandet av nya arbeten inom industrin. Nyttillskotten av arbetsplatser har främst gällt servicesektorn.

Sammanfattningsvis kan man alltså konstatera att det är nödvändigt att ökade sysselsättningstillfällen inom främst industrisektorn skapas i länet.

Med anledning av det anförda får jag anhålla om kammarens tillstånd att till herr inrikesministern Holmqvist få framställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser statsrådet att vidtaga för att snabbt förbättra det mycket besvärliga sysselsättningsläget i Örebro län?

Denna anhållan bordlades.

Torsdagen den
15 april 1971

Ordet lämnades på begäran till

Herr NILSSON i Agnäs (m), som yttrade:

Herr talman! Den av samhället bedrivna skyddade verksamheten, som kallas för arkivarbete, har på fem år ökat kraftigt i omfattning. "Arkivarbete" rör sig i regel om kontorsarbete. Några egentliga försök att anpassa arkivarbete till arbetsmarknaden har inte gjorts. Inte heller har mig veterligen några tjänster inrättats till förmån för dugande personer i arkivarbete, s. k. arkivarbetare har vidare inte samma sociala förmåner som andra med samma arbetsuppgifter på den öppna arbetsmarknaden.

Arbetsmarknadsstyrelsen har i cirkulär av den 8 februari 1971 nr 5/71 och den 1 mars 1971 tagit upp frågan om omfattning och begränsning av arkivarbetstjänster under återstående delen av budgetåret 1970/71. Det torde rimma dåligt med arkivarbetarnas rättmätiga krav på bättre villkor och möjligheter. Det innebär ett anställningsstopp över hela landet för arkivarbetare med den fördelning som nedan anges:

Högsta antal personer som får anvisas arkivarbete

Län	Antal	Län	Antal
AB	1 990	T	225
C	455	U	345
D	255	W	145
E	335	X	600
F	180	Y	270
G	140	Z	170
H	150	AC	345
I	105	BD	380
K	165	Summa	9 000
L	130		
M	590		
N	135		
O	1 125		
P	260		
R	170		
S	335		

Då inga åtgärder vidtas för att placera ut de s. k. arkivarbetare, som skulle kunna övergå till den öppna marknaden, torde utvecklingsmöjligheterna te sig omöjliga för deras del.

Den öppna arbetsmarknaden upplever nu en särskilt besvärlig tid med ökad arbetslöshet. Beredskapsarbete och omskolning måste tillgripas. Arbetsmarknadsstyrelsen torde emellertid ändå ha ett speciellt ansvar för den grupp inom arbetskraften som inte av egen kraft har möjlighet att hävda sig, nämligen arkivarbetarna.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr inrikesministern Holmqvist ställa följande frågor:

Avser herr statsrådet att medverka till att

a) de länskvoter tas bort som begränsar möjligheten till arkivarbete.

b) utplaceringen på öppna marknaden av arkivarbetare organiseras och påskyndas?

Nr 62

Torsdagen den
15 april 1971

Denna anhällan bordlades.

§ 30 Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts proposition nr 104 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370).

§ 31 Utsträckt motionstid

Ordet lämnades på begäran till

Herr WERNER i Malmö (m), som yttrade:

Herr talman! Jag tillåter mig hemställa att kammaren ville besluta att tiden tor avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 93 och 103 måtte med hänsyn till ärendenas omfattning utsträckas till det sammanträde som infaller näst efter femton dagar från det propositionerna kom kammaren till handa, dvs. första plenum efter torsdagen den 29 april.

Denna hemställan bifölls.

§ 32 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framställts, nämligen av

Nr 192 Herr *Pettersson* i Kvänum (c) till herr socialministern om ersättning från sjukkassa för livsviktiga näringspreparat för barn:

Är statsrådet beredd att överväga möjligheterna att jämställa vissa dyra livsviktiga näringspreparat för barn med läkemedel i fråga om ersättning genom sjukförsäkringen?

Nr 193 Herr *Westberg* i Ljusdal (fp) till herr inrikesministern angående planerad centralisering inom statens vattenfallsverk:

Anser statsrådet att den inom vattenfallsverket planerade centraliseringen med indragning av lokala anläggningar och kontor står i god överensstämmelse med pågående utlokalisering av statliga verk?

§ 33 Kammaren åtskildes kl. 18.21.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert